Ulkoministeriö
Utrikesministeriet

Kehitys
Utveckling

SYYSKUU 03.2020

Pandemia herättelee parantamaan sosiaaliturvaa

Kykeneekö EU tasaveroiseen kumppanuuteen Afrikan kanssa?

Tartuntatauteihin voi varautua

Kitara soi ja verkossa on virtaa

Nakivalen pakolaisleirillä Ugandassa opiskellaan digilaitteilla aurinkosähkön voimalla.

Pandemia nosti sosiaaliturvan puutteet esiin

LIISA TAKALA

Kuulin lapsena paljon tarinoita eräästä kehitysmaasta, nimittäin Suomesta”, sanoo kehitysrahoitusyhtiö Finnfundin toimitusjohtaja **Jaakko Kangasniemi** tämän numeron henkilökuvassa. Tarinoita kertoi Kangasniemen mummu, joka oli elänyt köyhän leskiäidin elämää Etelä-Pohjanmaalla sotien jälkeen. Turvaverkkoja ei ollut, mutta isoäiti pärjäsi ostettuaan lainalla ompelukoneen ja kouluttauduttuaan ompelijan ammattiin.

Suomessa on tapahtunut paljon sitten 1900-luvun puolivälin ja köyhyys on vähentynyt merkittävästi. Kehitystarinan taustalla on tuhat asiaa, mutta yksi sen tukipilareista olivat rohkeat sosiaaliturvauudistukset.

Köyhäinhoitoa oli, mutta sosiaaliturvajärjestelmän rakentamisessa Suomi oli vuosisadan puolivälissä muuta Eurooppaa jäljessä: useimmissa maissa oli jo etuusjärjestelmät. Kattava työttömyysturva saatiin Suomessa aikaiseksi 1950-luvun lopulla ja ansiosidonnainen työeläkejärjestelmä 1960-luvun alussa. Vuonna 1964 Suomi lanseerasi kerralla kenties maailman laajimman sairausvakuutusjärjestelmän.

VAUHTI OLI kova, mutta niin se on nytkin.

Sosiaalitukia on parannettu ja perustettu pikavauhtia kevään ja kesän aikana. Esimerkiksi Ecuador, Vietnam ja Togo ovat panneet alulle käteisapuohjelmia, jotta epävirallisella sektorilla työttömäksi jäävät tai sairastuvat saisivat tukea. Indonesia korotti ruoka-apua kolmannekselle. Somalia käynnisti ensimmäisen maanlaajuisen sosiaaliturvaohjelman, joka tarjoaa apua 1,3 miljoonalle köyhälle tai haavoittuvassa asemassa olevalle ihmiselle.

Yli 90 prosenttia maailman maista on ottanut koronapandemian vuoksi käyttöön sosiaaliturvaa parantavia toimia. 121 maata on suunnannut uusia tukia haavoittuville ryhmille.

Koronakriisin iskiessä tälle on ollut huutava tarve. Kansainvälisen työjärjestön ILOn mukaan suurin osa maailman ihmisistä (55 prosenttia) ei ollut ennen pandemiaa minkäänlaisen sosiaaliturvan piirissä. Lisäksi lähes 40 prosentilta puuttui terveysvakuutus tai pääsy terveydenhuoltopalveluihin. Vain reilu viidennes työttömistä sai työttömyystukea.

Pandemia sulki talouksia ja vei kehitysmaissa toimeentulon etenkin monilta epävirallisella palvelusektorilla työskenteleviltä ihmisiltä, jotka jäivät paljolti tyhjän päälle. Hallitusten oli käytännössä pakko paikata turvaverkkoja, ja nopeasti. Välittömien toimien jälkeen oleellinen kysymys on kuitenkin se, mitä sosiaaliturvalle tapahtuu tulevaisuudessa.

Sivulta 12 alkava juttu kysyy, voiko pandemiasta seurata parempaa sosiaaliturvaa maailmanlaajuisesti. Haastateltavien mukaan heikon sosiaaliturvan aiheuttamiin riskeihin on herätty. Monet hallitukset miettivät esimerkiksi sitä, kuinka toimiva sosiaaliturva voi ehkäistä sisäisten konfliktien syntyä.

Toisaalta verotulojen väheneminen ja velan kasvu voivat kaventaa mahdollisuuksia sosiaaliturvan laajentamiseen, toteaa YK-yliopiston kehitystaloustieteen tutkimuslaitoksen UNU-WIDERin tutkija **Milla Nyyssölä**. Koronapandemia saattaa johtaa heräämisen jälkeen takapakkiin sosiaaliturvan kehittämisessä, ainakin jos tuntuvat velkahelpotukset jäävät toteuttamatta.

Joka tapauksessa koronakriisin yhteydessä on luotu nopealla tahdilla mekanismeja erilaisille tulonsiirroille. Kun ohjelmat ja tekniset ratkaisut, kuten mobiilimaksujärjestelmät, on kerran otettu käyttöön, kynnys sosiaaliturvan laajentamiselle ei ole niin korkea. Ikkuna on siis auki sille, että yli puolet maailman väestöstä ei jäisi jatkossa sosiaaliturvan ulkopuolelle.

Tämän numeron juttuja myös ruotsin kielellä Kehitys-Utvecklingin verkkosivuilla osoitteessa kehityslehti.fi.

KUUTTI KOSKI
päätoimittaja

SAMUEL HABTAB/AP/LEHTIKUVA

Sähköistyykö Etiopia, yhdistyykö kansa?

Yhdeksän vuoden urakan jälkeen ”Suuri etiopialaisen renessanssin pato” alkoi heinäkuussa täyttyä Niilistä virtaavalla vedellä. Pääministeri Abiy Ahmed puhui kansalle televisiossa, ja ihmiset juhlivat pääkaupungin Addis Abeban kaduilla.

LUE KOKO JUTTU SIVULTA 24.

Kehitys – Utveckling

Tilaukset ja osoitteenmuutokset
Verkossa kehityslehti.fi/tilaa-lehti/
Sähköpostitse kehitys.um@grano.fi
Puhelimitse tiistaisin ja torstaisin
klo 9–11/Grano Oy, 044 766 3126

Julkaisija Ulkoministeriö Viestintäosasto Kestävän kehityksen ja kaupan viestinnän yksikkö, PL 481, 00023 Valtioneuvosto
Toimitusneuvosto AD Teemu Heinilehto, toimittaja Janne Hopsu, asiantuntija Lyydia Kilpi, apulaisosastopäällikkö Kristiina Kuvaja-Xanthopoulos, professori Anja Nygren, viestintäjohtaja Elina Ravantti (pj.), professori Jukka Pirttilä, osastopäällikkö Satu Santala, toimittaja Sami Sillanpää
Päätoimittaja Kuutti Koski, 0295 350 206, kuutti.koski@formin.fi
Toimitussihteeri Tiina Kirkas, tiina.kirkas@gmail.com **Ulkoasu** Sissu Muhujärvi
Painatus Grano Oy **ISSN** 0787-041
Kannen kuva Sofi Lundin
Lehden sisältöä lainattaessa on lähde mainittava.
Artikkelit edustavat kirjoittajiensa kantaa.
Neljä kertaa vuodessa ilmestyvä Kehitys-Utveckling on tilaajille maksuton.
Kehitys-Utveckling 4.2020 ilmestyy joulukuussa.

06
Maailman makasiini
Kenialaisen slummin asukkaat voittivat saastuttavan yrityksen oikeudessa.

10
Miten niin?
Miten digiopetus luonnistuu Afrikassa, kun kaikilla ei ole matkapuhelimia tai verkkoyhteyttä? Faraja Nyalandu vastaa.

11
Infografiikka
Valtaosa maailman ihmisistä elää vailla taloudellista turvaa työttömyyden, sairauden tai vanhuuden varalta.

12
Seuraako pandemiasta parempaa sosiaaliturvaa?
Repaleisen turvaverkon korjaamiseen tarvitaan muutakin kuin käteisapua.

SAMULI SIIRALA

18
Tartuntatauteihin voidaan varautua
Tansaniassa koulutetaan ammattilaisia ehkäisemään eläimistä ihmisiin tarttuvia sairauksia.

SOFI LUNDIN

21
Kolumni
Tiina Raevaara
Koronakriisi uhkaa myös luontoa.

22
Puheenvuoro
Ricardo Raineri ja Philippe Benoit
Latinalaisessa Amerikassa kytee keskiluokan kapina.

24
Jatkuuko Etiopian kehitysloikka?
Talous kasvaa, köyhyys vähenee ja kansa kouluttautuu. Samaan aikaan etniset jaot repivät valtiota.

28
Kohti uutta suhdetta
Euroopan unioni ehdottaa Afrikalle tasa-veroista kumppanuutta. Afrikkalaiset epäilevät, ovatko eurooppalaiset siihen valmiita.

34
Ajankuva
Nakivalen pakolaisleirillä Etelä-Ugandassa nuoret opettelevat vaatesuunnittelua YouTube-videoiden avulla. Augustin Rusagara (2. vas.) opastaa, Feza Madu, Mwamini Narwahi ja Madelene Merveille toivovat ompelemisesta itselleen ammattia.

SAMULI SIIRALA

44
Henkilö
Kehitysrahoitusyhtiö Finnfundin toimitusjohtaja Jaakko Kangasniemi on uraltaan suistunut ruokaturvan tutkija.

48
Suomi tekee
Itä-Afrikassa kuukautisista puhutaan ääneen.

50
Vapaalla
Kenialainen Elsa Majimbo torjuu koronatylsyyttä oudoilla videoillaan.

52
Esittelyssä
”On tehtävä oikeita valintoja, jotta lyhytkestoisesta luonnonmullistuksesta ei tule pitkäaikaista inhimillistä katastrofia”, muistuttaa Ilan Kelman kirjassaan Disaster by Choice.

54
Tuliaiset
Kaisa Toroskainen oppi Ghanassa, että pelkkä tieto ei riitä, jos tahto parannuksiin puuttuu.

55
Sarjakuva
Emanuele del Rosso
Koronaroska valtaa meret.

Kenialaisen Owino Uhurun slummin asukkaat voittivat saastuttavan yrityksen oikeudessa

Oikeuden päätös on ennakkotapaus, joka helpottaa myös muita ruohonjuuritason yhteisöjä vaatimaan oikeuksiaan.

KUN KENIALAINEN Phyllis Omido aloitti työn metallisulattamossa Mombasassa vuonna 2009, hän ihmetteli laitoksesta nousevaa sankkaa savua ja höyryä. Vaikka Omido työskenteli toimistossa, hän alkoi yskiä mustaa limaa.

Pian hänen poikansa sairastui.

”Hänellä todettiin lyijymyrkytys”, Omido kertoo.

Kävi ilmi, että lyijy oli peräisin tehtaan päästöistä. Poika oli käynyt toimistolla äitinsä mukana.

Omido huolestui myös läheisestä Owino Uhurun slummiyhteisöstä: tehtaan päästöt päätyivät vesistöön, josta asukkaat ottivat talousvetensä.

”Hankin testejä yhteisössä asuville, ja kaikilla testatuilla todettiin lyijymyrkytys.”

Tehdas oli saanut viranomaisilta toimiluvan, vaikka oli tiedossa, että päästöt olisivat vaaraksi työntekijöille ja lähiympäristön asukkaille.

CJGEA

Mombasalaisen Owino Uhurun slummin asukkaat vaativat paikallista metallisulattamoa vastuuseen vesistöön päätyneen lyijyn aiheuttamista terveyshaitoista. Viime heinäkuussa tuomioistuin määräsi muiden muassa yrityksen omistajan ja Kenian valtion maksamaan asukkaille korvauksia yli kymmenen miljoonan euron arvosta.

HEINÄKUUSSA 2020 mombasalainen tuomioistuin määräsi muiden muassa metallisulattamon omistajan ja Kenian valtion maksamaan yli kymmenen miljoonaa euroa korvauksia Owino Uhurun asukkaille sekä puhdistamaan saastuneen maan.

Kenian vuonna 2010 hyväksytty perustuslaki takaa ihmisille oikeuden puhtaaseen ympäristöön. Phyllis Omidon mukaan kenialaiset eivät välttämättä kuitenkaan tiedä, miten edistyksellinen perustuslaki on, ja mitä oikeuksia heille kuuluu.

”Myös viranomaisten vanhakantaiset asenteet ja laajalle levinnyt korruptio estävät lakien toteutumisen”, Omido kertoo.

Kansalaisjärjestöjen ihmisoikeussäätiö KIOS on tukenut Omidon perustamaa Center for Justice, Governance and Environmental Action (CJGEA) -järjestöä vuodesta 2015 lähtien. KIOS saa ohjelmatukea ulkoministeriön kehitysyhteistyövaroista.

CJGEA:n oikeusvoitolla on laajempi merkitys kansalaisyhteiskunnan vahvistumiselle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle Keniassa, Omido uskoo.

”Oikeuden päätös luo ennakkotapauksen, jota muut ruohonjuuritason yhteisöt voivat käyttää vaatiessaan oikeuksia ja korvauksia ympäristöön liittyvissä rikkeissä.”

OLLI MOILANEN

Kirjoittaja on sisältö- ja viestintäasiantuntija ulkoministeriön kestävän kehityksen ja kaupan viestinnän yksikössä. Artikkelin pidempi versio luettavissa ulkoministeriön verkkosivuilla um.fi.

Sudanilaiset juhlivat vallanjaon vuosipäivää pääkaupungissa Khartumissa viime elokuussa.

MOHAMED NURELDIN ABDALLAH/REUTERS/LEHTIKUVA

Sudan vakautuu

MAAILMAN HAURAIMPIA maita listaava raportti pitää Sudania vuoden 2019 menestystarinana. Maan pitkäaikainen diktaattori **Omar al-Bashir** syrjäytettiin vallasta pitkään jatkuneiden mielenosoitusten jälkeen. Naisvetoinen lobbaus ja kansalaistottelemattomuus vaikuttivat siihen, että siirtymäajan hallitus poisti kiistellyn lain, joka sääteli naisten pukeutumista ja käyttäytymistä. Hallitus lisäsi myös kristillisen vähemmistön uskonnollisia vapauksia ja laati alustavan rauhansopimuksen kapinallisten kanssa.

6,29 miljardia

Maailman väestömäärä vuonna 2100, jos koulutusta ja ehkäisyä koskevat kestävän kehityksen tavoitteet saavutetaan vuonna 2030. Muutoin maailman väestö kasvaa 9,73 miljardiin vuonna 2064, kunnes se vähenee 8,79 miljardiin vuonna 2100.

LÄHDE: THE LANCET

”Olen toiveikas. Muutamassa kuukaudessa miljardit ihmiset ovat muuttaneet tapojaan, joilla he työskentelevät, kuluttavat, liikkuvat ja tekevät yhteistyötä. […] Aikaisemmin mahdottomina pidetyistä ideoista keskustellaan. Kaikki tämä osoittaa, mihin kykenemme hädän keskellä ja yhteisen edun nimissä.”

– ANTÓNIO GUTERRES, YK:n pääsihteeri

KEHITYS-YHTEISTYÖRAHOITUS AVAUTUU

PUBLISH WHAT YOU FUND -kampanjan vuosiraportissa kehutaan avunantajamaiden ja -toimijoiden lisääntynyttä avoimuutta. Vuoteen 2019 keskittyvässä arviossa yli puolet 47 avunantajasta saa arvosanaksi joko ”hyvän” tai ”erittäin hyvän”.

Ruotsi on ainoa Pohjoismaa, jonka avoimuus todetaan ”hyväksi” (sijalla 23). Suomen (27), Tanskan (39) ja Norjan (40) toiminnan läpinäkyvyys on ”kohtalaista”.

Raportin laatijoiden mukaan suurin osa avunantajista julkaisee jo rahoitustietonsa kansainvälisen IATI-standardin mukaisesti, mutta osa jättää yhä julkistamatta hankkeidensa tuloksia ja niihin liittyviä arviointeja. Tämä estää muun muassa avun vastaanottajia saamasta tietoa hankkeiden toimivuudesta.

Raportissa arvioidaan, että 62 prosenttia avunantajista julkaisee IATI-tietoja jo kuukausittain. Vielä vuonna 2018 osuus oli 51 prosenttia. Enää 11 prosenttia päivittää tietojaan neljännesvuosittain.

Loislääkityksestä elinikäinen hyöty

VUONNA 1998 kenialaisissa kouluissa alettiin jakaa loislääkkeitä oppilaille. Lääkityksen avulla pyrittiin eroon loiseliöistä, kuten koukku- ja sukkulamadoista.

Elokuussa 2020 julkaistun tutkimuksen mukaan lääkityksen hyödyt ovat yhä nähtävissä parin vuosikymmenenkin jälkeen. Lääkityillä on nyt 13 prosenttia korkeampi palkka kuin muilla. He myös asuvat yhdeksää prosenttia todennäköisemmin kaupungissa muihin verrattuna.

Kun hyötyjä arvioidaan rahassa, sijoitukselle kertyi korkoa peräti 37 prosenttia vuodessa.

AFRIKKA KÄRJESSÄ ILMASTOTAVOITTEISSA

RUOTSI, TANSKA JA SUOMI ovat tuoreen YK-raportin mukaan kärkimaita kestävän kehityksen tavoitteissa.

Ilmastonmuutoksen torjunnassa menestyvät kuitenkin parhaiten alhaisen kulutustason maat. Peräti 43 Afrikan maata on saavuttanut kaikki Agenda 2030 -toimintaohjelmassa määritellyt ilmastotavoitteet.

INTI OCON/AFP/LEHTIKUVA

Poliisiauto palaa Nicaraguan pääkaupungissa Managuassa.

LATINALAISESSA AMERIKASSA TURVATTOMAMPAA

MAAILMAN RAUHANINDEKSIN mukaan konfliktit ja turvattomuus lisääntyivät viime vuonna eniten Latinalaisessa Amerikassa. Maanosan sijoitusta laskivat etenkin Nicaraguan, Venezuelan ja Chilen tilanteet.

Koko maailman turvatilanne heikkeni hieman aiemmasta. Lähi-itä ja Pohjois-Afrikka olivat vähiten rauhallisia alueita.

Naiset hyötyvät vientialojen työpaikoista

LISÄÄKÖ TALOUDEN kansainvälistyminen naisten mahdollisuuksia työmarkkinoilla? Maailmanpankin tuoreen raportin mukaan globaaleihin tuotantoketjuihin liittyneet yritykset palkkaavat suhteellisesti enemmän naisia kuin muut yritykset. Kun valtiot avaavat talouttaan, naisten osuus teollisuuden palkoista kasvaa 5,8 prosentilla. Vientisektorilla naiset ylipäätään työskentelevät useammin virallisessa työsuhteessa.

NHAC NGUYEN/AFP/LEHTIKUVA

Joulukortteja pakataan Hung Yenissä Vietnamissa.

Kertakäyttöisistä muovipusseista valmistetaan tiepäällystettä Chiang Maissa Vietnamissa.

TEKSTI JUHO PAAVOLA

LILLIAN SUWANRUMPHA/AFP/LEHTIKUVA

Eroon muovijätteestä

Koronapandemia on lisännyt muovin kulutusta merkittävästi. Vaihtoehtoja muoville tulisi etsiä vanhoista perinteistä ja uusista innovaatioista, sanoo ympäristöjärjestö WWF:n Anna Soirinsuo.

MAAILMAN MERISSÄ kelluu noin 150 miljoonaa tonnia muoviroskaa. Maalla määrä on moninkertainen. Se on paljon, kun muovia on valmistettu teollisesti vasta 80 vuotta.

”Muovi hajoaa noin 300–600 vuodessa. Jos jätteen eksponentiaalinen kasvu ei taitu, käy huonosti”, sanoo Suomen WWF:n meriensuojelusta vastaava johtaja **Anna Soirinsuo**.

MUOVISTA SUURIN osa kulutetaan Pohjois-Amerikassa ja Kaakkois-Aasiassa. Etenkin kehittyvissä maissa keskiluokka kasvaa ja kuluttaa entistä enemmän. Kehityssuunta on kuitenkin globaali.

”Monissa maissa muovin kulutus vastaa vauraiden länsimaiden nykytasoa. Jätehuolto sitä vastoin on kuin länsimaissa 1950-luvulla.”

Koronapandemia on lisännyt muovinkulutusta entisestään, kun tautia torjutaan muovisilla kasvosuojaimilla ja käsineillä. Noutoruokailussa suositaan muovipakkauksia.

Suuri osa Suomessakin käytettävästä muovista tulee maista, joissa muovijäte on ympäristöongelma. Kertakäyttömuovin osuus jätteestä on lähes 50 prosenttia, Soirinsuo sanoo.

”Kertakäyttötuotteiden vähentämisellä, järkevällä pakkaussuunnittelulla ja panttijärjestelmillä muovin tarvetta voitaisiin vähentää kymmeniä prosentteja.”

Soirinsuon mukaan kertakäyttömuovi on perusteltua terveydenhuollossa ja elintarviketeollisuudessa. Muuten siitä tulisi päästä eroon.

”Muoviongelma on ratkaistava maalla, sillä merestä muovia ei saada enää takaisin.”

Kehittyviä maita tulisikin auttaa vähentämään muovinkäyttöä, rakentamaan jätehuoltoa ja kehittämään muoville vaihtoehtoja. Esimerkiksi Afrikan, Aasian ja Tyynenmeren maiden muovipussikiellot ovat osoittautuneet tehokkaiksi keinoiksi.

”Kieltojen ohessa muoville on tarjottava toimivia ja edullisia vaihtoehtoja. Paperipussi ei ole köyhälle vaihtoehto, jos se on kallis ja hajoaa helposti.”

Materiaalina muovi on kuitenkin verrattain uusi ja siksi usein korvattavissa.

”Thaimaassa ja Vietnamissa monet kauppiaat ovat hylänneet muovin ja pakkaavat hedelmät tai noutoruoan banaaninlehtiin. Perinteen elvyttäminen on nopea ja tehokas tapa toimia”, Soirinsuo sanoo.

Kirjoittaja on vapaa toimittaja.

Digiopetus lisääntyy Afrikassa

Faraja Nyalandu johtaa tansanialaista Shule Direct -oppimisalustaa.

Faraja Nyalandu, eikö digitaalinen opetus Tansaniassa ja ylipäätään Afrikassa ole mahdollista vain rikkaissa yksityiskouluissa? ”Vierailen työni puolesta Tansanian maaseutukouluissa. Voin vakuuttaa, että kaukaisissa kylissä ollaan yhtä innostuneita uudesta teknologiasta kuin rikkaissa yksityiskouluissakin. Kylien nuoret oppivat käyttämään digialustoja nopeasti ja helposti. Ainoa ero on, että osalla kansasta on hyvät verkkoyhteydet ja välineet, osalla ei.”

Miten opetus hoituu, kun kaikilla ei ole matkapuhelimia tai verkkoyhteyttä? ”Digitaalisessa opetuksessa tärkeintä ovat sisällöt, eivät välineet. Shule Direct on tuottanut toisen asteen opetussuunnitelman mukaisia aineistoja monenlaisiin digimuotoihin. Ylläpidämme myös materiaalitietopankkia.

Välineet vaihtelevat puhelinsovelluksesta tekstiviesteihin. Radiota hyödynnetään paljon, koska kaikilla on sellainen kotonaan. Radio-ohjelmissa opetetaan muun muassa englantia, ja kysymyksiin voi vastata tekstiviestillä.

Toisaalta älypuhelin on jo lähes 40 prosentilla tansanialaisista, ja 80 prosentilla kotitalouksista on jonkinlainen matkapuhelin.”

Mitä vastaat niille, jotka sanovat, että oppilaiden ruokkiminen on tärkeämpää kuin digiopetus? ”Kumpaakin tarvitaan. Hyvän terveyden lisäksi oppilaat tarvitsevat laadukasta koulutusta. Digitaalinen opetus ei myöskään syrjäytä muuta opetusta vaan täydentää sitä.

Teemme työtä erityisesti toisen asteen oppilaiden kanssa. Kun aloitimme, liki 70 prosenttia oppilaista ei läpäissyt pakollisia loppukokeitaan. Vaikka tulokset ovat nyt parantumaan päin, suurella osalla nuorista on vain pieni mahdollisuus saada kunnon työpaikka ja sitä kautta riittäviä tuloja. Tuemme juuri näitä oppilaita ja käytämme siihen digityökaluja.”

Mitä koronapandemia on opettanut? ”Kaikkialla maailmassa on huomattu, miten digiopetus poikkeaa perinteisestä opetuksesta. Tärkeintä olisi herättää kiinnostus opetettavaan aiheeseen, eikä yrittää kopioida luokkahuoneympäristöä sellaisenaan digitaaliseen muotoon.

Korona on myös korostanut perheiden välisiä eroja. Kaikilla vanhemmilla ei ole ollut mahdollisuutta hankkia verkkoyhteyttä tai laitteita. Kaikki eivät myöskään ole pystyneet jäämään kotiin tukemaan opetusta.

Myönteistä on se, että olemme huomanneet digiopetuksen valuviat. Tämä auttaa meitä toimimaan entistä paremmin tulevaisuudessa.” •

Kirjoittaja on vapaa toimittaja.

Artikkeli on luettavissa ruotsiksi Kehitys-Utvecklingin verkkosivuilla kehityslehti.fi.

FARAJA NYALANDU, 35

Työ Shule Directin perustaja ja johtaja
Ura Perusti Shule Directin vuonna 2012. Maailman talousfoorumin Nuoret globaalit johtajat -listalla vuonna 2020
Koulutus Oikeustieteen kandidaatti Itä-Lontoon yliopistosta vuonna 2012 ja oikeustieteen maisteri Dar es Salaamin yliopistosta vuonna 2014

ENEMMISTÖ VAILLA SOSIAALITURVAA

Sosiaaliturva on ihmisoikeus, jota nauttii vain alle puolet maailman väestöstä. Harvempi kuin joka kolmas ihminen saa tarpeen vaatiessa julkista taloudellista tukea vanhemmuuden, työttömyyden, sairauden ja vanhuuden aikana. Julkiset sosiaalimenot ovat erityisen pieniä Afrikan, Aasian ja Lähi-idän maissa.

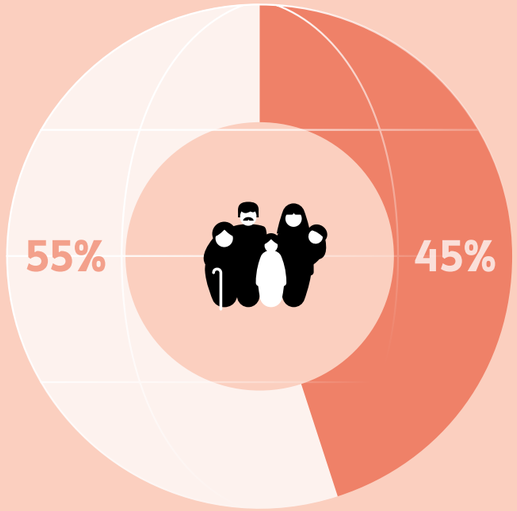

Vain 45 prosenttia maailman ihmisistä kuuluu sosiaaliturvajärjestelmään, joka tarjoaa ainakin yhtä etuutta, kuten lapsilisää, vanhempainrahaa, työmarkkinatukea tai vanhuuseläkettä. Luku kuvaa koronapandemiaa edeltävää aikaa.

Julkisten sosiaaliturvamenojen suhde eri valtioiden bruttokansantuotteeseen

- Vähemmän kuin 5%
- 5%–10%
- 10%–15%
- 15% tai enemmän
- Ei tietoa

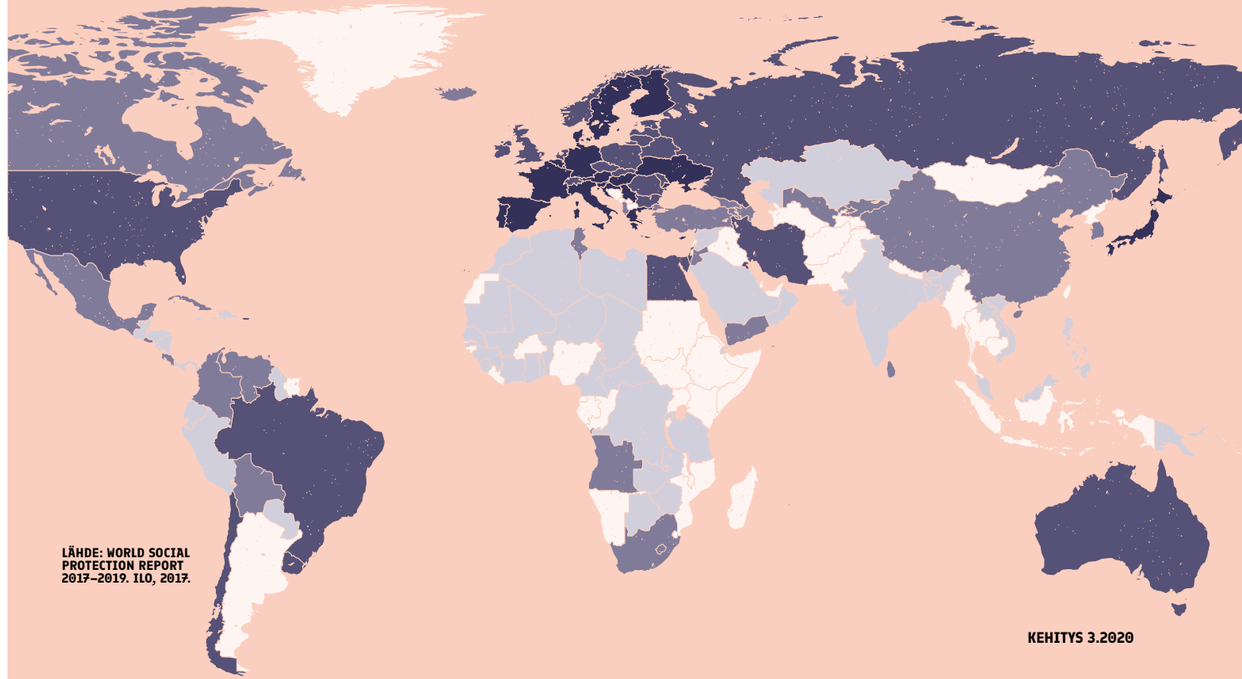

LÄHDE: WORLD SOCIAL PROTECTION REPORT 2017–2019. ILO, 2017.

TEKSTI MATTI REMES | **KUVITUS** SAMULI SIIRALA

SEURAAKO PANDEMIASTA PAREMPAA SOSIAALITURVAA?

Koronakriisi herätti kehitysmaat laajentamaan sosiaaliturvaansa, mutta pelkkä käteisapu ei riitä korjaamaan repaleista tai olematonta turvaverkkoa.

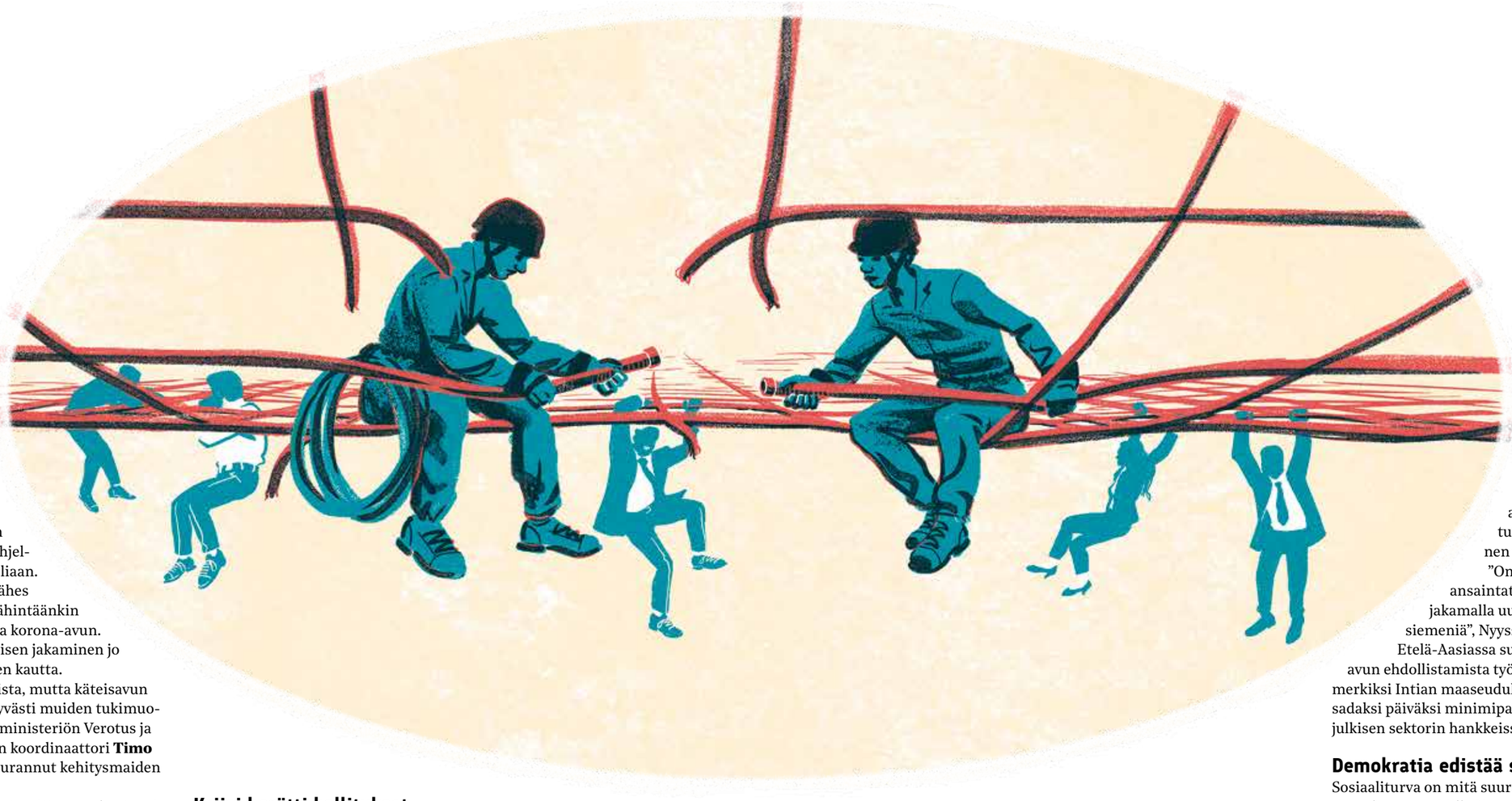

Kehitysmaissa koronapandemia on koetellut etenkin virallisen talouden ulkopuolella työskenteleviä ihmisiä, joilta puuttuu sosiaaliturva sairauden tai tulojen menetyksen varalta.

Hyvä uutinen on, että heidän auttamisekseen on nyt käynnistetty avustusohjelmia Mosambikista Mongoliaan. Heinäkuuhun mennessä lähes kaikki maailman valtiot vähintäänkin suunnittelivat aloittavansa korona-avun. Yleisin tukimuoto on käteisen jakaminen jo olemassa olevien ohjelmien kautta.

Koronatuki on väliaikaista, mutta käteisavun merkitys vahvistunee pysyvästi muiden tukimuotojen rinnalla, toteaa ulkoministeriön Verotus ja kehitys -toimintaohjelman koordinaattori **Timo Voipio**. Hän on pitkään seurannut kehitysmaiden sosiaaliturvan kehitystä.

”Käteisavun jakamiseen tarvittavat rakenteet ja kanavat säilyvät, vaikka tuen määrää voidaankin laskea tilanteen normalisoituessa. Ohjelmat saadaan taas tarvittaessa nopeasti käyttöön, jos tulee uusi kriisi.”

Normaalioloissa käteisavulla tavoitellaan köyhimpiä ja haavoittuvimpia ihmisryhmiä, joita on tyypillisesti 5–10 prosenttia väestöstä. Koronakriisissä apua tarvitsevat myös perheet, jotka ovat aiemmin pystyneet elättämään itsensä vaikkapa partureina, kauppiaina tai kotiapulaisina.

”He kuuluvat epävirallisessa taloudessa elävien enemmistöön, jota sosiaaliturva ei tavoita. Eläkepäiviä tai sairastumista varten on oltava omia säästöjä tai tukeuduttava sukulaisten apuun”, Timo Voipio sanoo.

Hän muistuttaa, että kehitysmaissa on myös harvalukuinen vähemmistö, jonka sosiaaliturva on suhteellisen hyvin katettu. He ovat lähinnä julkisen sektorin ja isojen yritysten työntekijöitä.

Kriisi herätti hallitukset

Parhaimmassa asemassa ovat maat, joilla on jo ennestään kattavat käteisapuohjelmat, sanoo tutkija **Milla Nyyssölä** YK-yliopiston kehitystaloustieteen tutkimuslaitoksesta UNU-WIDERistä.

Koronakriisissä ohjelmia on laajennettu antamalla esimerkiksi kertakorvauksia työnsä menettäneille. Muita tukimuotoja ovat ruoka-apu ja terveydenhoitopalvelujen laajentaminen.

”Moni maa on kuitenkin vasta nyt herännyt siihen, että sosiaaliturvaa ja tasa-arvoa olisi pitänyt kehittää jo aiemmin. Erityisessä paineessa ovat maat, joissa on heikko sosiaaliturvajärjestelmä, paljon eriarvoisuutta ja sisäisiä jännitteitä. Nigeria on tästä esimerkki”, Nyyssölä huomauttaa.

Helppoa ei ole myöskään suunnata avustuksia pandemiasta kärsiville perheille.

”Perinteiset keinot eivät tässä toimi, sillä nyt ei etsitä vain syvimmässä pohjassa olevia ihmisiä. Yhtäkkiä avun tarpeessa on muitakin.”

Hyvä uutinen on, että avustusohjelmia on käynnistetty Mosambikista Mongoliaan.

Avustusohjelmissa eroja

Käteisavun kaltainen sosiaaliturva on levinnyt merkittävästi viime vuosikymmeninä kehitysmaissa. Tukimuodot kuitenkin vaihtelevat, Milla Nyyssölä sanoo.

Latinalaisessa Amerikassa yleisimpiä ovat ikääntyville väestölle suunnattu sosiaaliapu ja ehdolliset avustusohjelmat. Jälkimmäisestä esimerkki on Brasilian Bolsa Família, jossa köyhät perheet saavat toimeentulotukea, jos lapset käyvät koulua, neuvolassa ja rokotuksissa.

Aasiassa ja joissain Afrikan maissa on eniten vastikkeettomia avustusohjelmia, joissa tuki voi olla kuukausittainen pieni käteissumma.

”On myös ohjelmia, joissa ansaintatapoja monipuolistetaan jakamalla uusien viljelylajikkeiden siemeniä”, Nyyssölä kertoo.

Etelä-Aasiassa suositaan ruoka-apua ja avun ehdollistamista työpanosta vastaan. Esimerkiksi Intian maaseudulla köyhimmille taataan sadaksi päiväksi minimipalkka, jos he tekevät töitä julkisen sektorin hankkeissa.

Demokratia edistää sosiaaliturvaa

Sosiaaliturva on mitä suurimmassa määrin poliittinen kysymys, Milla Nyyssölä huomauttaa. Hän viittaa tutkimuksiin, joiden mukaan sosiaaliturvan paranemisella ja demokratian vahvistumisella on selkeä yhteys. Autoritaarinen Kiina on tästä tosin poikkeus.

”Myös väestörakenne vaikuttaa. Ikääntyviä ihmisiä uudistukset kiinnostavat vähemmän, kun taas nuori väestö ja korkea hedelmällisyysaste ennustavat vahvempaa tukea sosiaaliturvalle.”

Korkea kaupungistumisastekin lisää sosiaaliturvan kannatusta. Kaupungeissa sukulaiset eivät asu välttämättä lähellä, joten perinteiset turvaverkot ovat maaseutua hatarammat.

Sosiaaliturvaohjelmat ovat yleensä hallitusten ylläpitämiä, mutta niitä kehittävät ja rahoittavat myös kansainväliset avunantajat.

”Ilman paikallisen hallinnon omistajuutta ohjelmat eivät toimi. Ne on luotava yhdessä viranomaisten kanssa, vaikka niissä olisikin mukana avunantajia”, Nyyssölä toteaa.

Helposti saavutettavia tukimuotoja

Pelastakaa Lapset -järjestö on kehittänyt Etelä-Aasiassa sosiaaliturvaa, joka huomioi myös lapset. Nyt se jatkaa työtä muutamassa Afrikan maassa yhdessä paikallisten viranomaisten ja yhteisöjen kanssa.

Järjestön kansainvälisten ohjelmien johtaja **Anne Haaranen** kertoo, että rahallisen tuen ohella käytössä on erilaisia lapsiin keskittyviä tukimuotoja.

”Lasten ravitsemusta parannetaan kouluruokailuilla tai etuseteleillä, joilla äidit voivat hankkia lisäravintoa. Burkina Faso tarjoaa ilmaisen äitiysterveyspalvelun kaikille alle viisivuotiaiden lasten äideille.”

Haarasen mielestä on tärkeää, että tukimuodot ovat lähellä ja helposti saavutettavissa. Silloin niistä hyötyvät huonoimmassakin asemassa olevat lapset.

”Perheiden tulee myös tietää, mihin etuisuuksiin ne ovat oikeutettuja. Intiassa on monia sosiaaliturvaohjelmia, joiden olemassaolosta köyhissä ja usein lukutaidottomissa perheissä ei ole tietoa tai niitä on vaikea hakea.”

Sosiaalivakuutus köyhimmillekin

Timo Voipio muistuttaa, että käteisapu on vain yksi sosiaaliturvan muodoista. Pitkän aikavälin tavoitteena tulisi olla sosiaalivakuutus, jossa yksilön hankkimista tuloista osa menee säästöön vaikkapa työtapaturman varalta tai vanhuuden turvaksi.

Suomessa on toimiva työeläkejärjestelmä, mutta kehitysmaissa vastaavan rakentaminen on vaikeampaa tai ainakin se vie pitkään.

”Virallisissa työpaikoissa eläkemaksujen kerääminen onnistuu, mutta suurimmalla osalla ihmisistä ei ole virallista työnantajaa tai kuukausipalkkaa. Voisiko vaikkapa pari euroa päivässä tienaava torikauppias rakentaa vanhuudenturvaansa lähettämällä muutaman sentin sosiaalivakuutukseen joka päivä kännykkämaksuna?” Voipio pohtii.

Kaikilla ei ole Suomessakaan mahdollisuutta kustantaa omaa sosiaaliturvaansa, joten kehitysmaissakin tähän tarvitaan yhteiskunnan rahoitusta. Se edellyttää toimivaa verojärjestelmää.

”Ihmiset eivät halua maksaa veroja, jos julkisia varoja menee palvelujen sijaan korruptioon. Oman sosiaalivakuutuksen rahoittaminen voisi olla ensimmäinen askel myös verojärjestelmän kehittämisessä. Ihmiset alkavat vähitellen luottaa järjestelmään, jos he huomaavat saavansa äitiyspäivärahaa tai avustusta työkyvyttömyyden aikana”, Voipio sanoo.

> ”Ilman sosiaaliturvaa kriisit vain pahenevat.”

Paineet parannuksiin

Milla Nyyssölä uskoo, että koronapandemia herättelee hallituksia tekemään sosiaaliturvaan parannuksia. Toisaalta valtiontalouksien voimakas heikkeneminen ja velkaantuminen syövät niiltä pohjaa.

”Jos demokratia heikkenee ja verotulot laskevat, sosiaaliturvan laajentaminen saattaa hidastua. Mutta jos kansalaisilla on halua ja mahdollisuus äänestää kriisin myötä huonot ja mielivaltaiset johtajat pois vallasta, kehitys voi kääntyä myönteiseen suuntaan.”

Anne Haarasen mukaan tietoisuus sosiaaliturvan merkityksestä on kasvanut etenkin itäisessä ja eteläisessä Afrikassa. Länsi-Afrikassa asiat ovat edenneet hitaammin. Paineet sielläkin kasvavat, kun ääri-islamilaisten aseryhmien väkivalta uhkaa levitä Saharan laitamilta laajemmille alueille.

”Ilman sosiaaliturvaa kriisit vain pahenevat. Jos valtioon saadaan rakennettua edes pieni turvaverkko, on se omiaan rauhoittamaan tilannetta.”

Haarasen mielestä digitaalisilla ratkaisuilla parannetaan sosiaaliturvan perillemenoa.

”Mobiilimaksulla käteisapu tavoittaa suoraan suuren määrän avun tarvitsijoita ilman välikäsiä.” •

Kirjoittaja on vapaa toimittaja.

Artikkeli on luettavissa ruotsiksi Kehys-Utvecklingin verkkosivuilla kehityslehti.fi.

BOLSA FAMÍLIA -OHJELMALLE KAAVAILLAAN KORVAAJAA

TEKSTI SEPPO SUOMELA

Kirjoittaja on Brasiliassa asuva vapaa toimittaja.

BRASILIAN VUONNA 2003 käynnistynyt Bolsa Família on yksi maailman tunnetuimmista ehdollisista tulonsiirto-ohjelmista. Se on tehokkaasti vähentänyt köyhyyttä ja tasannut tuloeroja. Se on suunnattu kaikkein köyhimmille perheille ja kattaa neljänneksen maan runsaasta 200 miljoonasta asukkaasta. Ohjelman isänä pidetään entistä presidenttiä, työväenpuolueen **Luiz Inácio Lula da Silvaa**.

Bolsa Famíliassa köyhille perheille maksetaan rahaa vastineeksi siitä, että heidän lapsensa käyvät koulua ja rokotetaan. Äitien tulee käydä neuvolassa raskauden aikana.

Maaliskuussa 2020 oikeistopopulistisen presidentin **Jair Bolsonaron** hallitus leikkasi ohjelman määrärahoja 23 miljoonalla eurolla.

23-VUOTIAS GEOVANA dos Santos Nascimento asuu pienessä vuokrahökkelissä Rio de Janeiron pohjoisosassa Complexo Alemãon favelassa. Bolsa Família on taannut hänen perheensä toimeentulon yli neljän vuoden ajan. Nyt viisivuotias poika käy esikoulua. Aviomies on menettänyt leipurin työnsä koronapandemian seurauksena.

”Pandemian alussa olimme päiviä ilman ruokaa. Bolsa Famíliasta saamamme 23 euron tuki ei kattanut perheemme kuluja. Onneksi saimme myös valtion hätärahoitusta.”

Alhaisten tuloluokkien tuki oli pandemian alkuvaiheessa 90 euroa kuukaudessa.

Pandemian aikainen hätärahoitus on lisännyt Bolsonaron kannatusta, mikä on muuttanut hänen aiemmin nihkeää suhtautumistaan tulonsiirtoihin. Brasilian valtionvarainministeriössä suunnitellaan parhaillaan Bolsa Famílian korvaamista uudella ohjelmalla, joka yhdistäisi eri tuet, parantaisi perusturvaa ja kattaisi myös pienyrittäjät. Renda Brasil -ohjelman toteutus on kuitenkin tätä kirjoittaessa pysähtynyt erimielisyyksiin muun muassa tuen suuruudesta.

”ILMAN SOSIAALITURVAA ON PAKKO OLLA LUOVA”

TEKSTI SOFI LUNDIN

Kirjoittaja on Ugandassa asuva vapaa toimittaja. Englannin kielestä suomentanut Tiina Kirkas.

ISABIRYE KARIM ehti työskennellä yli kymmenen vuotta tupakkayhtiössä, kunnes se vuonna 2008 lopetti toimintansa Ugandassa.

”Minulla oli vakituinen työpaikka, mutta yhtäkkiä olinkin työtön. Siitä lähtien olen yrittänyt etsiä uutta työtä.”

Työvuosinaan Karim säästi noin 3 000 euroa erityiseen rahastoon, joka on perustettu yksityisen sektorin työntekijöiden sosiaaliturvaksi.

”Olen perännyt rahojani, mutta en saa niitä ennen kuin täytän joulukuussa 55 vuotta. Olen elänyt vuosia köyhyydessä, ja rahat olisivat helpottaneet elämääni.”

JOKA KOLMAS ugandalainen joutuu selviytymään hieman yli puolellatoista eurolla päivässä. Maassa on jonkinlainen sosiaaliturvajärjestelmä, mutta se ei Maailmanpankin tuoreen raportin mukaan kykene vastaamaan ihmisten tarpeisiin. Kaksi suurinta tukiohjelmaa kattaa vain kolme prosenttia reilusta 40 miljoonasta ugandalaisesta.

Ilman säästöjä ja sosiaaliturvaa **Innocent Mugishan** oli pakko heittäytyä luovaksi, kun hän joutui lopettamaan työnsä yksityiskoulun opettajana koronapandemian seurauksena.

”Pandemia sulki kampaamot ja parturit, joten päätimme kahden ystäväni kanssa viedä palvelun kotiovelle. Hintamme on neljänneksen vähemmän kuin normaalisti, ja siten olemme selvinneet sulkuajasta.”

TEKSTI RIITTA SAARINEN | **KUVAT** SIMO NIKKARI, PÄIVI SILLANAUKEE

TARTUNTA-TAUTEIHIN VOIDAAN VARAUTUA

Maailmanlaajuinen terveysturvallisuusohjelma auttaa Tansaniaa tunnistamaan ja ehkäisemään vaarallisia zoonooseja, jotka voivat tarttua ihmiseen esimerkiksi nautakarjasta.

Maasait laiduntavat karjaansa Ngorongoron ekosysteemissä Tansaniassa. Naudat saavat liikkua myös villieläinten suojelualueella.

Vuosi 2020 muistetaan Kiinasta levinneestä koronaviruksesta ja sen aiheuttamasta covid-19-pandemiasta. Syyskuun alkuun mennessä sairastuneita oli yli 27 miljoonaa, joista lähes 900 000 oli menehtynyt.

Pandemian seurauksena terveydenhuoltojärjestelmät ovat olleet koetuksella Euroopassa, Pohjois-Amerikassa ja etenkin kehittyvissä maissa. Taloudellisia menetyksiä on mahdotonta vielä arvioida.

Koronapandemia ei yllättänyt professori **Simo Nikkaria**, joka johtaa Sotilaslääketieteen keskuksen tutkimus- ja kehittämisosastoa. Hän on myös Turun yliopiston lääketieteellisen mikrobiologian dosentti ja kliinisen mikrobiologian erikoislääkäri

”Pandemioita lähtee liikkeelle 10–20 vuoden välein. Kysymys ei ollut, tuleeko sellainen vaan milloin.”

Lepakosta liikkeelle

Kaksi kolmesta vakavasta tartuntataudista on zoonooseja, joissa taudinaiheuttaja on siirtynyt eläimestä ihmiseen. Koronavirusten alkulähteeksi epäillään lepakkoa, josta ne ovat välittyneet ihmiseen eri eläimistä. 2000-luvun alun sarsissa se oli todennäköisesti sivettikissa ja mersissä dromedaari. Covid-19:n välittäjäeläimestä ei ole varmuutta.

Osa zoonooseista, kuten lintuinfluenssa, tarttuu eläimestä ihmiseen mutta ei ihmisestä toiseen. Tauti voi tarttua myös ihmisestä eläimeen.

”Veikkaan, että influenssaa lukuun ottamatta myös seuraava pandemia alkaa lepakoista. Lepakkoviruksia tulisikin tutkia nykyistä enemmän, jotta niiden uhkaan voitaisiin varautua paremmin”, Simo Nikkari sanoo.

Lepakoilla on kuitenkin tärkeä rooli ekosysteemeissä, jotka ovat joutuneet entistä ahtaammalle, kun väestö kasvaa ja levittäytyy uusille asuinalueille, Nikkari muistuttaa.

”Maailmanlaajuinen villieläinten kaupan kielto voisi osaltaan vähentää uusien ja uudelleen ilmaantuvien tartuntatautien leviämistä. Toinen keino on rokottaminen.”

Esimerkiksi ihmisestä toiseen tarttuva isorokko julistettiin hävitetyksi vuonna 1980. Taudin aiheuttavaa variola-virusta säilytetään kahdessa tutkimuslaboratoriossa Yhdysvalloissa ja Venäjällä.

->

Ebola on opettanut, että vaarallisiin tartuntatauteihin on varauduttava yhdessä ja etukäteen.

Tansanian eläinlääkintäviranomaiset ottavat näytettä naudasta, jolla epäillään bruselloosia eli luomistautia. Paimentolaiset ja ulkomaalaiset kouluttajat avustavat.

Kokonaisvaltaista terveyttä

Länsi-Afrikassa verenvuotokuumetta aiheuttava ebolaepidemia on opettanut, että vaarallisiin tartuntatauteihin on varauduttava yhdessä ja etukäteen.

”Reaktiivinen toiminta tulee aina kalliimmaksi”, Simo Nikkari sanoo.

Parhaiten epidemioiden leviäminen onnistutaan ehkäisemään valtioissa, joissa on vakaa talous ja kyky vastata biologisiin ja muihin terveysuhkiin. Terveysturvallisuus onkin yksi YK:n kestävän kehityksen tavoitteista.

Nikkari muistuttaa, että terveyttä ei ole ilman taloutta.

”On myös panostettava koulutukseen, terveysvalistukseen, tasa-arvoon ja toimivaan hallintoon. Jos koulut suljetaan pandemian aikana, syntyvä koulutusvaje lisää ihmisten eriarvoisuutta. Työttömyys lisää levottomuuksia.”

Erityisesti Afrikassa koronapandemian selättämistä helpottaa maailmanlaajuinen terveysturvallisuusohjelma GHSA (Global Health Security Agenda). Se on vuonna 2014 perustettu valtioiden ja kansainvälisten järjestöjen yhteistyöfoorumi, joka pyrkii torjumaan rajat ylittäviä terveys- ja biouhkia.

Ohjelmaa tukevat muiden muassa Maailman terveysjärjestö WHO, YK:n elintarvike- ja maatalousjärjestö FAO, Maailman eläintautijärjestö OIE ja Maailmanpankki.

Suomi on osallistunut ohjelman toteutukseen alusta lähtien. WHO:n ulkoisessa arviointiprosessissa on 19 osa-aluetta, joita kehitetään ja seurataan ohjelmamaissa. Tavoite on havaita uhat varhaisessa vaiheessa ja estää näin tartuntatautien leviäminen tehokkaasti ja nopeasti.

”Tähän mennessä maa-arvioita on tehty 113 valtiossa. Mukana ovat lähes kaikki Afrikan maat”, Nikkari kertoo.

Suomi tukee Tansaniaa

Simo Nikkari on itse johtanut viiden maan terveysturvallisuutta arvioinutta asiantuntijaryhmää.

Yksi maista on Suomen pitkäaikainen kehitysyhteistyökumppani Tansania, jossa ulkoministeriö on tukenut hanketta 830 000 eurolla vuosina 2014–2018. Hankkeen toiseen vaiheeseen on varattu 750 000 euroa vuosina 2019–2023.

”Tavoite on tukea Tansanian omaa osaamista vahvistamalla sen kykyä diagnosoida tarttuvia tauteja. Laboratorioihin on hankittu modernia teknologiaa, ja henkilöstöä on koulutettu käyttämään uusia tutkimusmenetelmiä. Kouluttajia on koulutettu jakamaan tietoa eteenpäin. On myös tärkeää lisätä ihmisten tietoisuutta terveysturvallisuudesta”, Nikkari kertoo.

Yhteistyötä tehdään sekä lääkäreiden että eläinlääkäreiden kanssa. Tansanialaiset osallistuvat tiiviisti suunnitteluun ja arvioivat kehittämistarpeitaan. Laboratoriotyössä keskitytään tunnistamaan erityisesti zoonooseja, kuten pernaruttoa, bruselloosia eli luomistautia, vesikauhua ja Rift Valley -kuumetta.

”Teollisuusmailla on opittavaa myös kehittyviltä mailta, joissa tartuntatautiepidemiat ovat arkipäivää. Nykyisessä koronapandemiassa Afrikkaa auttaa se, että useimpien maiden ikärakenne painottuu nuoriin, kun taas covid-19 on vakavampi uhka vanhemmalle väestölle”, Nikkari sanoo. •

Kirjoittaja on vapaa toimittaja.

TIINA RAEVAARA

Koronakriisi on luonnolle uhka, ei helpotus

TONI HÄRKÖNEN

KORONAVIRUSTA on kiittäminen siitä, että jotkin ihmiskunnan ja ympäröivän luonnon kohtaamispisteet ovat nousseet keskusteluun.

Toisaalta varsinkin kevättä leimasi myös iso väärinkäsitys. Toisin kuin uutisotsikoissa annettiin ymmärtää, pandemia ei ole helpottanut ympäristön ongelmia vaan kasvattanut siihen kohdistuvaa uhkaa.

Koronaviruksen mahdollinen siirtyminen lepakosta ihmiseen nosti esille sen, kuinka ihmiskunnan tapa käyttää luontoa hyväksi tuottaa ihmiselle itselleenkin terveysriskejä.

Eläinten pyydystäminen ja kasvattaminen ruoaksi siirtävät viruksia ja vaarallisia bakteereita muista eläinlajeista ihmiseen. Samoin tapahtuu, kun metsiä ja soita raivataan viljelysmaiksi tai asutuksen tieltä.

Kun tuotantoeläimiä kasvatetaan ahtaissa ja stressaavissa oloissa, taudinaiheuttajat jylläävät. Antibiooteille vastustuskykyiset bakteerit siirtyvät naudoista ja broilereista edelleen paitsi ihmisiin, myös lemmikkieläimiin ja maaperään.

VIIME VUOSINA tutkijayhteisöissä on ottanut jalansijaa One Health -ajattelu. Sen ydin on biosfäärin eli elonkehän, maapallon kaiken elämän näkeminen yhtenä kokonaisuutena.

Esimerkiksi Helsingin yliopistossa toimii One Health -tutkimusverkosto, jossa tutkitaan eläinten terveyttä, lajienvälisiä tauteja sekä ruokaturvallisuutta. Mukana on niin eläin- kuin ihmislääkäreitä, biologeja ja mikrobiologeja sekä maatalous- ja metsätieteilijöitä.

One Health -ajattelu on yksinkertaisimmillaan hyvin arkista. Lemmikkikoira altistuu ihmisperheensä bakteereille ja viruksille, ja toisaalta siirtää omia mikrobejaan ihmisiin. Jos koiraa hoidetaan jatkuvasti antibiooteilla tassuhaavojen tai korvatulehdusten takia, pahimmillaan koira muuttuu kasvattamoksi, jossa syntyy antibiooteille vastustuskykyisiä, ihmisperäisiä bakteerikantoja: uusia sairaala- ja superbakteereja.

PANDEMIA ON ehkä tuonut julkisuutta joillekin ympäristöaiheille, mutta moni muu on jäänyt kokonaan paitsioon.

Koronakeväänä puhuttiin paljon lentojen vähentymisestä, tyhjistä turistirannoista ja hiljentyneistä kaduista, joilla villieläimet käyskentelivät. Uutisista sai helposti käsityksen, että ihmiskunnan kokema koronakriisi olisi luonnolle lepohetki.

Asia on päinvastoin.

Pahimmillaan pandemia kiihdyttää sekä ilmastonmuutosta että luonnon monimuotoisuuden katoa.

Pandemia uhkaa luontoa erityisesti köyhissä yhteiskunnissa. Kun ihmisiltä häviää elanto eikä yhteiskunta kykene auttamaan, luonto toimii turvaverkkona: esimerkiksi salametsästys ja -kalastus, kasvien ja polttopuun laiton kerääminen sekä metsien polttaminen viljelysmaiksi lisääntyvät. Näin kävi muun muassa Kamerunissa vuoden 2008 talousromahduksen jälkeen.

Turistien puuttuessa luontoa ei liioin tarvitse säästää ”nähtävyydeksi” vaan taloudellinen hyöty täytyy ottaa siitä irti muulla tavoin. Ympäristörikoksia on myös vaikea valvoa, kun yhteiskunnan huomio on koronakriisissä.

Kun pandemia on käynnissä, on helppo sulkea silmät muilta ongelmilta. Siihen ei ole varaa. Pahimmillaan pandemia kiihdyttää aikamme isoista ympäristökriiseistä molempia: ilmastonmuutosta ja luonnon monimuotoisuuden katoa. •

Kirjoittaja on biologi (FT), kirjailija ja tiedetoimittaja.

SAMULI SIIRALA

RICARDO RAINERI & PHILIPPE BENOIT

Keskiluokan kapina kytee Latinalaisessa Amerikassa

Ainoa keino toipua koronapandemiasta ja välttää vuodentakaiset levottomuudet on kuunnella kansalaisten toiveita ja vaateita.

Samaan aikaan kun covid-19 jatkaa tuhojaan Latinalaisessa Amerikassa, mantereen hallitukset suunnittelevat toimia, joilla ne haluavat nopeuttaa talouden toipumista pandemian jälkeen.

Toimissaan hallitusten on otettava huomioon alueen kasvavan keski- ja työväenluokan tarpeet. Jos näin ei tehdä, yhteiskunnalliset levottomuudet saattavat mitätöidä talouden elvytysyritykset.

Vuosina 2000–2014 Latinalaisen Amerikan maissa köyhyys väheni merkittävästi, ja niihin syntyi elinvoimainen keskiluokka. Saavutuksia ruokki ennen kaikkea luonnonvarojen vienti, jonka ansiosta vuosittainen talouskasvu oli keskimäärin 3,2 prosenttia – vuoden 2008 finanssikriisistä huolimatta.

Monissa maissa myös demokraattiset hallinnot vahvistuivat ja niiden politiikka hyödytti ihmisiä, jotka eivät kuuluneet vakiintuneisiin eliitteihin. 77 miljoonaa ihmistä nousi köyhyydestä, ja vuonna 2010 keskiluokkaan kuuluvia oli enemmän kuin köyhiä, ensimmäistä kertaa mantereen historiassa.

Lisääntyvä vauraus synnytti uudenlaista kansalaisuutta. Se muodostui laajenevasta keskiluokasta ja työväenluokkaisista perheistä, joista monet olivat nousseet köyhyydestä ja kamppailivat säilyttääkseen uuden asemansa.

Taloudellinen ja sosiaalinen kehitys rohkaisi kansalaisia odottamaan elämänlaatunsa kohentumista. He odottivat kohtuuhintaisia kulkuyhteyksiä, kodinkoneita ja kulutustavaroita, laadukasta terveydenhoitoa, korkeatasoista koulutusta lapsilleen, lisää tuloja ja turvattua eläkettä.

VUODEN 2014 lopussa Latinalaisen Amerikan talousonni alkoi kääntyä, kun luonnonvaroista saatu hyöty hiipui. Mineraaleista ja muista vientituotteista saadut tulot laskivat 40 prosentilla vuoteen 2016 mennessä. Seurauksena oli vuosittaisen talouskasvun nopea lasku alle puoleen prosenttiin seuraavan neljän vuoden aikana. Tämä vaikeutti hallitusten mahdollisuuksia rahoittaa menojaan, ja ne joutuivat leikkaamaan sosiaali- ja muita etuja.

Leikkaukset toteutettiin kuitenkin tilanteessa, jossa edeltänyt talouskasvu ja sosiaalinen liikkuvuus olivat vahvistaneet kansalaisten ääntä ja itsetuntoa.

Kolumbia, Chile, Ecuador ja monet muut keskituloiset Latinalaisen Amerikan maat ajautuivat vuonna 2019 levottomuuksiin, kun kansalaiset lähtivät sankoin joukoin kadulle osoittamaan mieltään epätasa-arvoa, syrjintää ja korruptiota vastaan. He olivat tyytymättömiä, koska heidän odotuksensa eivät olleet täyttyneet.

Hallitusten oli huomioitava lisääntynyt kansalaisaktiivisuus. Esimerkiksi Chilen hallitus joutui siirtämään YK:n ilmastokokouksen Espanjaan pääkaupungin Santiagon levottomuuksien takia.

Kriisi palauttaa kertaalleen köyhyydestä nousseet takaisin köyhyyteen.

MAALISKUUSSA 2020 koronapandemia iski Latinalaiseen Amerikkaan ja aiheutti suurta taloudellista ja sosiaalista vahinkoa. Kansainvälinen valuuttarahasto IMF arvioi, että alueen taloudellinen tuotanto saattaa laskea tänä vuonna yhdeksän prosenttia. Se johtaisi yli 30 miljoonan työpaikan menetykseen ja reilusti yli kahden miljoonan yrityksen katoamiseen.

Kriisi työntää kotitalouksia pois keskiluokasta ja palauttaa kertaalleen köyhyydestä nousseet takaisin köyhyyteen. Maailmanpankki arvioi, että Latinalaisessa Amerikassa köyhien määrä voi kasvaa jopa 23 miljoonalla. Se nostaisi mantereen köyhien kokonaismäärän yli 170 miljoonaan.

Latinalainen Amerikka toipuu ennen pitkää koronapainajaisesta mutta muuttuneessa, suurten haasteiden maailmassa. Alueen hallitukset kehittävät parhaillaan keinoja elvyttää taloutta, mutta niitä kahlitsevat rahoitukselliset ja muut rajoitteet, jotka haittasivat niiden talouksia jo ennen koronakriisiä.

Lisäksi monet Latinalaisen Amerikan kauppakumppanit uudelleenarvioivat riippuvuuttaan globaaleista arvoketjuista. Tämä saattaa vähentää luonnonvarojen kysyntää, joka on ollut mantereen talouskasvun moottori.

Latinalaisessa Amerikassa hallitusten on ratkaistava näitä makrotaloudellisia kysymyksiä yhteiskunnallisessa tilanteessa, jota leimaavat yhä vuoden 2019 levottomuuksien taustatekijät.

Koronarajoitukset estävät poliittiset joukkokokoontumiset, mutta yhteiskunnallisia levottomuuksia aiemmin lietsoneet tekijät eivät ole kadonneet – päinvastoin ne ovat monin tavoin kärjistyneet pandemian seurauksena.

Vaikka monet mieltään osoittaneiden kansalaisten pyrkimykset ovat jääneet koronapandemian takia pimentoon, ne ovat yhä läsnä, kuten myös heidän poliittinen painoarvonsa.

LATINALAISESSA AMERIKASSA valtioiden on käynnistettävä talouttaan tavalla, joka vastaa kansalaisten tarpeisiin. Vain siten se on kestävää.

Tämä vaatii politiikkaa, joka ensinnäkin edistää tasa-arvoista ja kaikkia väestöryhmiä hyödyttävää kasvua eikä vain vakiintuneiden eliittien etuja. Toiseksi on parannettava julkisen sektorin instituutioiden ja palveluiden laatua, etenkin niiden vastuullisuutta ja teknistä kapasiteettia. Kolmanneksi on kohennettava yksityisen sektorin liiketoimintaympäristöä, jotta manner houkuttelisi investointeja niin kotimaasta kuin ulkomailtakin.

Samalla hallitusten tulisi edistää alueen taloudellista yhdentymistä ja tasaveroista yhteistyötä protektionismin sijaan.

Kun Latinalaisessa Amerikassa valmistaudutaan koronapandemian jälkeiseen aikaan, poliittinen keskustelu keskittyy talouskasvuun, joka on vaurastumisen edellytys. Vuoden 2020 pandemiaa edeltävät kuitenkin vuoden 2019 tapahtumat, joihin kytkeytyy yhä laajalle leviävien levottomuuksien ja yhteiskunnallisten häiriöiden riski.

Vuosi 2020 on muistuttanut Latinalaista Amerikkaa ja muuta maailmaa, etteivät kulkutaudit ole jääneet historiaan. Yhtä tärkeää on muistaa vuoden 2019 opetukset. Latinalaisessa Amerikassa kansalaiset ovat voimaantuneet, eikä heidän toiveitaan voi jättää huomiotta. Vain niihin vastaamalla mantereen valtiot voivat kehittyä taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävällä tavalla. (IPS) •

Ricardo Raineri on Pontificia Universidad Católica de Chile -yliopiston taloustieteen professori, Chilen entinen energiaministeri ja International Association for Energy Economics -järjestön entinen presidentti. Philippe Benoit on The Breakthrough Instituten vanhempi tutkija ja entinen Maailmanpankin Latinalaisen Amerikan energiasektorijohtaja.

Englannin kielestä suomentanut Matti Ripatti. Lisää Puheenvuoroja Kehitys-Utvecklingin verkkosivuilla osoitteessa kehityslehti.fi.

Afrikan suurimman vesivoimalaitoksen toivotaan sähköistävän Etiopian taloutta tulevina vuosina. Kuvassa pääkaupungin Addis Abeban kevytraitiotien matkustajia viime heinäkuussa.

JATKUUKO ETIOPIAN KEHITYS-LOIKKA?

Köyhyys on Etiopiassa puolittunut ja lukutaito kaksinkertaistunut 1990-luvun alun luvuista. Etniset konfliktit repivät kuitenkin Afrikan toiseksi runsasväkisintä valtiota.

Etiopia on rakentanut Afrikan suurinta vesivoimalaitosta yhdeksän vuotta ja viisi kuukautta. Nyt Niilin patoaminen on loppusuoralla, ja viime heinäkuussa patoallas alkoi täyttyä ensimmäistä kertaa.

Pääministeri **Abiy Ahmed** juhlisti tapahtumaa puhumalla kansalle televisiossa. Hän kehui, kuinka viisi miljardia kuutiometriä vettä oli saatu altaan pohjalle ”aiheuttamatta harmia kenellekään”. Sanat oli suunnattu Egyptin johtajille, jotka pelkäävät, että jättipato vähentää vesimäärää joen alajuoksulla.

Etiopia haluaisi täyttää patoaltaan 5–7 vuodessa, mutta Egypti vaatii jopa 15 vuoden täyttöaikaa. Etiopia, Egypti ja Sudan ovat riidelleet padosta jo vuosia, mutta neuvottelut ovat kariutuneet kerta toisensa jälkeen.

”Pato on Etiopialle elämän ja kuoleman kysymys”, sanoo Etiopiassa pitkään asunut vesiasiantuntija **Arto Suominen**.

”Maan teollistaminen ja kasvu pysähtyisivät ilman patoa.”

Padon on tulevaisuudessa tarkoitus tuottaa sähköä teollisuudelle sekä niille etiopialaisille, joilla ei vielä ole sähköä. Heitä on 50–60 prosenttia maan 110 miljoonasta asukkaasta.

Jättipato ja muut suuret rakennushankkeet ovat tyypillisiä Etiopiaa vuodesta 1991 hallinneelle EPRDF-liittoumalle ja sen seuraajalle Prosperity Partylle. Liittoumaa on kuvattu ”kiinalaistyyliseksi”, koska se on kehittänyt maata suunnitelmallisesti ja laajamittaisesti mutta pitänyt samalla vallan tiukasti omissa käsissään.

Mengistu ja nälänhätä

1970-luvulla Etiopiaa hallitsi **Mengistu Haile Mariamin** johtama sosialistinen sotilasjuntta. Mengistun sortotoimia vastustettiin laajasti, ja ne saivat liikkeelle sekalaisen joukon sissiryhmiä, joilla ei ollut yhteistä ideologiaa tai poliittista ohjelmaa.

Talouskasvu ei ole toistaiseksi synnyttänyt vastaavia tuloeroja kuin muissa alueen maissa.

Niilin patoaminen on herättänyt huolta joen alajuoksun valtioissa Sudanissa ja Egyptissä.

Sisällissota kuritti erityisesti maaseutua. Juntta pakotti maanviljelijät tuottamaan ruokaa kaupunkeihin alhaisilla korvauksilla. Samalla köyhtyneiden viljelijöiden matkustamista rajoitettiin, jotteivät he olisi hakeneet töitä muualta.

Vuosina 1983–1985 nälänhätä surmasi satoja tuhansia ihmisiä Etiopiassa. Juntta selitti katastrofia kuivuudella ja väestönkasvulla, vaikka sotilashallitus oli itse vauhdittanut humanitaarista kriisiä käyttämällä nälkää poliittisena aseena etenkin alueilla, joilla sissiliikkeet haastoivat sen valtaa.

Nälänhätä sai kansainvälistä huomiota ja herätti ennennäkemättömän laajan solidaarisuuskampanjan. *Do They Know It's Christmas?* ja *We Are the World* -kappaleet soivat radiossa. Kampanja huipentui heinäkuussa 1985 maailmanlaajuisen Live Aid -konserttiin.

Sotilashallinnosta liittovaltioksi

Sotilasjuntan päivät kävivät vähiin, kun Neuvostoliitto sulki rahahanansa vuonna 1989. Samoihin aikoihin Pohjois-Etiopiassa Eritrean ja Tigrayn alueen kapinalliset liittyivät muihin sissiliikkeisiin, ja ne perustivat yhdessä EPRDF-liittouman. Mengistu Haile Mariamin hallitus syrjäytettiin lopulta vuonna 1991.

Arto Suominen muistaa, että sotilashallinnon jälkeen ”kaikki oli hajalla”.

Pohjakosketuksesta kertovat myös tilastot. 1990-luvun alussa vain viidennes lapsista aloitti alakoulun, ja yhtä suuri osuus kuoli ennen viidettä ikävuottaan. Elinajanodote oli 48 vuotta.

Entinen sissiliike EPRDF nousi valtaan ja aloitti maan jälleenrakentamisen, nyt tigraylaisten, oromoiden, amharoiden ja eteläisten kansojen muodostamana puolueliittoumana. Etiopiasta muodostettiin liittovaltio, joka koostuu yhdeksästä etnisestä osavaltiosta ja kahdesta erillishallintokaupungista, Addis Abebasta ja Dire Dawasta.

Taloutta uudistettiin kovalla kädellä. Sosialistihallinnon hintakontrolli lopetettiin, valtionyrityksiä yksityistettiin ja veropohjaa laajennettiin. Myös armeijan roolia supistettiin ja kansainvälisten rahoituslaitosten kanssa sovittiin lainoista.

Jättivaltio kääntyi kuitenkin hitaasti. 1990-luvulla kansantuotteesta katosi kolmasosa, kun taloutta järjesteltiin uudelleen. Oma vaikutuksensa oli Eritrean kanssa käydyllä raskaalla ja kalliilla sodalla vuosina 1998–2000.

Parempia siemeniä ja teitä

Vuonna 2004 uudistukset alkoivat purra ja talous kasvaa tasaisesti. Kasvuvauhti hyppäsi yli kymmeneen prosenttiin vuodessa.

Uusi hallitus suhtautui vakavasti köyhyyden vähentämiseen. Parhaita tuloksia saatiin maaseutua kehittämällä. Kun hintakatot ja muut tuotannon esteet poistuivat, maatilat uskalsivat sijoittaa tulevaisuuteen. Uudet parannetut siemenet tuottivat myös aiempaa suurempia ja varmempia satoja. Tiestön rakentaminen hyödytti välittömästi maanviljelijöitä ja karjankasvattajia. Tuottajahinnat kohosivat, maatalousmarkkinat toimivat ja kauppa alkoi kannattaa.

2000-luvulla Etiopia onkin enemmän vienyt kuin tuonut ruokaa. 2010-luvulla viljeltyä maa-alaa on kasvatettu 40 prosentilla.

Myös ulkomaiset avunantajat ovat tukeneet Etiopian muutosta. Niiden panos on merkittävä muiden muassa ruokaturvassa, terveydenhoidossa, vesihuollossa, koulutuksessa ja tieverkoston rakentamisessa.

Vaikka Etiopia on vähentänyt riippuvuuttaan kehitysyhteistyövaroista, on se yhä yksi suurimmista kehitysavun vastaanottajista maailmassa. Kansainvälisillä avunantajilla onkin merkittävä rooli maan kehitykseen liittyvissä kysymyksissä. Ne esimerkiksi muistuttavat säännöllisesti Etiopian hallitusta demokratian tärkeydestä.

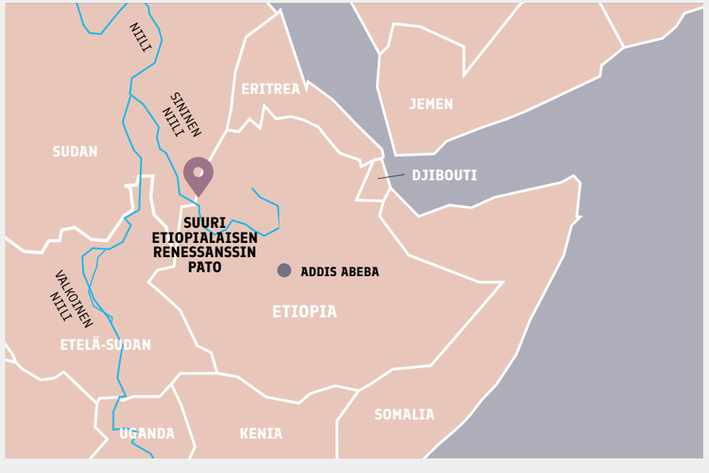

Monipuolueteatterista uudistuksiin

Yksipuoluevalta kävi ilmeiseksi vuoden 2005 vaalien jälkeen, kun hallitus ryhtyi estämään kansalaisjärjestöjen, poliittisten puolueiden ja vapaan median toimintaa. Vuoden 2010 vaaleja ihmisoikeusjärjestö Human Rights Watch -järjestö kutsuikin ”yksipuoluevaltion järjestämäksi monipuolueteatteriksi”.

Vuoden 2015 vaalien jälkeen alkoivat suuret mielenosoitukset, joissa vaadittiin kunnioittamaan ihmisoikeuksia, vapauttamaan poliittisia vankeja ja tasamaan talouskasvun hyötyjä. Ne jatkuivat aina pääministeri **Hailemariam Desalegnin** eroon asti helmikuussa 2018.

Desalegnin tilalle nousi muutosmielinen Abiy Ahmed, joka armahti poliittisia vankeja, laillisti aiemmin kielletyt oppositioryhmät, poisti mediasensuurin ja neuvotteli rauhansopimuksen Eritrean kanssa. Näistä ansioista hänelle myönnettiin Nobelin rauhanpalkinto vuonna 2019.

Uusi pääministeri on jatkanut edeltäjiensä käynnistämiä talousuudistuksia. Maan talous on kasvanut yhä 7–8 prosentin vuosivauhtia, eikä kasvu ole toisaiseksi synnyttänyt vastaavia tuloeroja kuin monissa muissa alueen maissa.

Köyhiä hyödyttävän kasvun ansiosta alle viisivuotiaiden lasten kuolleisuus laski 123:sta 55:een tuhatta elävänä syntynyttä kohden vuosina 2005–2018. Samaan aikaan elinajanodote nousi 56 vuodesta 66 vuoteen. Puhdasta vettä nauttivien osuus kasvoi 36 prosentista 66 prosenttiin.

Muutos on vieläkin suurempi, kun sitä verrataan 1990-luvun alun lähtökohtiin. Köyhyys on puolittunut, ja nyt enää neljännes etiopialaisista elää köyhyysrajan alapuolella. Aikuisten lukutaitoaste on kaksinkertaistunut, ja 85 prosenttia ikäluokasta kävi alakoulua vuonna 2017.

Yhdistääkö pato kansaa?

Vaikka Abiy Ahmed on käynnistänyt lupaavia demokratiahankkeita, ne eivät välttämättä etene lähiaikoina. Koronapandemia hidastaa merkittävästi talouskasvua, ja valtio rakoilee myös sisäisesti.

Osa poliitikoista on ryhtynyt vaatimaan valtaa omille etnisille ryhmilleen ja jopa kyseenalaistamaan keskushallinnon aseman. Paikalliset konfliktit ovat lisääntyneet.

”Monet pienemmät etniset ryhmät ovat alkaneet hakea osavaltiostatusta”, kertoo tiiminvetäjä **Hanna Ojanperä** ulkoministeriöstä.

”Etiopia joutuukin pohtimaan, mikä on etnisyyteen perustuvan valtiorakenteen tulevaisuus.”

Toukokuussa 2020 oli tarkoitus järjestää vapaat vaalit, mutta ne on siirretty koronapandemian vuoksi ensi vuoteen.

”Vaalit olisivat tärkeät Abiylle, koska niissä nähtäisiin, onko muutosagendalla kansan tuki”, Ojanperä sanoo.

Abiyn tavoite on yhtenäinen Etiopia, ja hän uskoo patohankkeen yhdistävän kansaa. Padolla onkin juhlava, maan uudelleensyntymiseen viittaava nimi: Suuri etiopialaisen renessanssin pato. •

Kirjoittaja on vapaa toimittaja.

Artikkeli on luettavissa ruotsiksi Kehitys-Utvecklingin verkkosivuilla kehityslehti.fi.

TEKSTI PÄIVI ÄNGESLEVÄ | **KUVAT** JOHN THYS, ERIC PIERMONT, REED SAXON/AFP/AP/LEHTIKUVA, POHJOISMAINEN AFRIKKA-INSTITUUTTI

KOHTI UUTTA SUHDETTA

Euroopan unioni ehdottaa Afrikalle uutta, tasavertaista kumppanuutta. Afrikkalaiset eivät tiedä, ovatko eurooppalaiset siihen valmiita.

Yhdeksäs maaliskuuta 2020 oli **Jutta Urpilaiselle** merkittävä päivä.

Hän oli Euroopan unionin tuoreehko komissaari, jolla oli uusi ja painava salkku. Hän vastasi EU:n kahdenvälisistä kumppanuuksista ja etenkin Saharan eteläpuolisesta Afrikasta, jonne maailman äärimmäinen köyhyys keskittyy.

Tuohon salkkuun kuului EU:n Afrikka-strategia, virallisesti ”tiedonanto lähtökohdaksi EU:n ja Afrikan uudelle yhteiselle strategialle”, jonka perustaa oli rakennettu kolme viime vuotta, Euroopan ja Afrikan unionin edellisestä huippukokouksesta lähtien. Urpilaisen alaisuudessa sitä oli työstetty aktiivisesti kolme kuukautta.

Eurooppa oli vihdoin havahtunut siihen, kuinka merkittävästi Afrikka siihen vaikuttaa. EU:n uusi johto oli nostanut Afrikan erityisen tärkeäksi kumppanialueeksi.

Nyt strategia oli valmis. Ja mikä parasta, se oli myös julkistettu.

Valmistelu oli vaatinut satoja kokoustunteja ja tuhansia lentomaileja. Urpilainen oli ehtinyt vierailla Länsi-Afrikan Sahelin alueella ja useassa Itä-Afrikan maassa. Afrikkalaisia oli kuultava ja mannerta kierrettävä, kunnes EU ja AU voisivat hyväksyä uuden, yhteisen strategiansa lokakuun 2020 huippukokouksessa.

Yhteisen strategiansa avulla Eurooppa ja Afrikka pääsisivät eroon pitkäaikaisesta avunantaja–avunsaaja-asetelmastaan ja siirtyisivät ”uuteen, tasavertaiseen kumppanuuteen”.

Yhteiset avainalueet

Ilmastonmuutoksen torjumista ja uusiutuvan energian tuottamista. Digitaalisten kauppa- ja rahoituspalvelujen kehittämistä. Uusien työpaikkojen luomista kestävän kasvun avulla, rauhan ja hyvän hallinnon tukemista, muuttoliikkeiden hallintaa.

Siinä viisi avainaluetta, joissa EU tarjoaa tiiviimpää yhteistyötä Afrikalle.

AU ei ole julkistanut erillistä Eurooppa-strategiaansa, mutta avainaloja on ainakin neljä. Afrikan johtajat ovat korostaneet kaupan ja Afrikan vapaakauppa-alueen AfCFTA:n kehittämistä, muuttoliikkeiden hallintaa, ilmastonmuutoksen torjumista sekä rauhaa ja turvallisuutta.

Avainaloista kertoo **Carlos Lopes**, AU:n ulkoasiainedustaja EU-suhteissa.

Hän on guineabissaulainen kehitystaloustieteilijä, joka työskenteli pitkään YK:n johtotehtävissä, kunnes siirtyi julkishallinnon professoriksi Kapkaupungin yliopistoon Etelä-Afrikkaan.

Hän lisäisi Afrikan avainaloihin vielä tieteen, teknologian ja innovaatiot.

”Isossa kuvassa Euroopan ja Afrikan avainalueet osuvat hyvin yksiin”, Lopes toteaa.

Hänestä on silti tärkeää muistaa, että kumpikin

Jutta Urpilainen on Euroopan unionin kansainvälisten kumppanuuksien komissaari.

”Afrikkalaisilla on epäilyksiä siitä, kuinka tasavertaista kumppanuutta Eurooppa todella haluaa.”

manner ajaa avainalueilla omaa etuaan, ja siksi yksityiskohdista on sovittava tarkasti.

Lopesin mielestä tasavertainen kumppanuus alkaa siitä, että osapuolet hyväksyvät sen, että kummallakin on tavoitteensa eikä kumpikaan määrää kumppanuuden ehtoja. Tällä hän viittaa sekä nykyisyyteen että Euroopan ja Afrikan historiaan.

Siirtomaavallan jälkeen Eurooppa näki Afrikan pitkään luonnonvarojen aittana ja köyhyyden mantereena, jota oli autettava.

”Nykyisin Afrikka etsii kansainvälisiä kumppaneita, jotka edistävät sen tavoitteita, kuten muutkin valtiot. Sillä, mistä kumppanit ovat peräisin, ei ole väliä.”

Carlos Lopes on Afrikan unionin ulkoasiainedustaja Euroopan unionin suhteissa.

Afrikan tarpeet

Pohjoismaisen Afrikka-instituutin tutkija **Patience Mususa** nostaa Afrikan ykköstarpeiksi kestävän kasvun ja uudet, viralliset työpaikat. Ne edellyttävät yhteiskunnilta rauhaa ja hyvää hallintoa sekä energiantuotantoa, joka pitäisi kaksinkertaistaa vuoteen 2040 mennessä.

Yli 600 miljoonaa afrikkalaista elää yhä ilman sähköä.

”Uusiutuvaan energiaan ja akkuihin on sijoitettava, ja Eurooppa voisi tukea siinä.”

Mususa on sambialainen ympäristöekologi, jonka erikoisalaa on kaivosteollisuus. Hän puhuu akuista, koska niihin voi varastoida sähköenergiaa. Raaka-aineita akkuihin olisi, kunhan Afrikka oppisi jalostamaan niitä tuotteiksi. Afrikka tuottaa paljon kuparia, kobolttia, nikkeliä ja muita akkujen raaka-aineita.

”Afrikan valtiot haluaisivat, että Eurooppa tukisi Afrikan teollistamista kestävällä tavalla sen sijaan, että se vie raaka-aineita jalostettaviksi. Samalla syntyisi uusia, virallisia työpaikkoja.”

Vuonna 2050 afrikkalaisia voi olla 2,4 miljardia eli kaksi kertaa nykyistä enemmän. Se tarkoittaa, että jopa neljäsosa maailman ihmisistä asuisi silloin Euroopan naapurissa ja 800 miljoonaa uutta työntekijää kilpailisi Afrikan työpaikoista.

Mususa kannattaa tiiviimpää yhteistyötä Euroopan ja Afrikan välillä. Hänestä tasavertaisuudesta voi puhua vasta, kun sen tieltä on karsittu esteet.

Hänestä niitä ovat esimerkiksi Euroopan subventoidut maataloustuotteet, jotka vievät tuloja afrikkalaisilta pienviljelijöiltä, ja verovälttely, jota EU:hun rekisteröityneet kansainväliset yritykset harjoittavat Afrikassa.

”Nykyistä tasavertaisempi suhde EU:n ja Afrikan välillä vaatii uutta otetta, panostusta luottamuksen rakentamiseen. Afrikkalaisilla on epäilyksiä siitä, kuinka tasavertaista kumppanuutta Eurooppa todella haluaa.”

Täyskäännös asenteissa

Eurooppalaiset ovat taipuvaisia uskomaan, että heidän moraaliset ja eettiset arvonsa ovat maailmanlaajuisia. Näin ei ole, sanoo **Paul Collier**, kehitystaloustieteen professori Oxfordin yliopis-

Patience Mususa on tutkija Pohjoismaisessa Afrikka-instituutissa Uppsalassa Ruotsissa.

tosta ja yksi tunnetuista kehitysmaapolitiikan asiantuntijoista.

Hänestä tasavertainen kumppanuus vaatii juurtuneiden asenteiden muutosta.

”Olen listannut kolme toimintaperiaatetta, joita ei saa tehdä. Ei saa painostaa, lahjoa tai ehdollistaa afrikkalaisia tekemään mitään, mitä he eivät itse halua.”

Collier toteaa, että jokaisen yhteiskunnan on luotava omat moraaliset ja eettiset arvonsa sekä strategiansa, jotka kumppaneiden on hyväksyttävä. Se tarkoittaa myös sitä, että valtio saa itse päättää, mihin apu- ja lainarahansa käyttää.

Tosin korruptiota ei pidä hyväksyä, koska se on laitonta.

”Niin kutsutut ’meidän rahamme’ on käsiteltävä läpinäkyvästi.”

Kiinalaiset eivät sanele afrikkalaisille, mihin rahat on käytettävä, Collier toteaa. Esimerkiksi Etiopia rakennutti kiinalaisella lainarahalla ja työllä rautatien Djiboutiin. Myöskään eurooppalaisten ei tulisi päättää afrikkalaisten puolesta, mihin rahat on suunnattava.

”Miksi esimerkiksi lapset on saatava kouluun, jos koulussa ei opi mitään?” hän kysyy.

”Hallituksen ja kansan pitää olla yhtä mieltä siitä, että laadukas peruskoulutus kaikille lapsille on tärkeää, ja päättää, että se on rahoitettava verovaroin. Sitä Afrikka tarvitsee.”

Uudella pelikentällä

Afrikan taloudellinen ja poliittinen merkitys on kasvanut nopeasti. Siitä on tullut geopoliittinen pelikenttä, jossa myös Eurooppa haluaa lujittaa jalansijaansa.

Jutta Urpilainen korostaa usein haastatteluissa, että EU on yhä Afrikan ykköskumppani niin kaupassa, suorissa sijoituksissa kuin kehitysrahoittajana. Esimerkiksi EU:n ja Afrikan kaupan arvo on 235 miljardia euroa, lähes kaksi kertaa enemmän kuin Kiinan ja Afrikan.

”Me eurooppalaiset haluamme välittää ja edistää arvoja, joita pidämme tärkeinä.”

Sitä, kuinka kauan Eurooppa pitää ykköstilansa, ei tiedä kukaan.

Kiina on jo pitkään rahoittanut ja kehittänyt voimakkaasti Afrikan teollistumista. Myös Yhdysvallat, Venäjä, Turkki, Intia ja Persianlahden vauraat öljymaat, kuten Arabiemiraatit ja Qatar, ovat vahvistaneet mantereella asemaansa.

Etenkin Kiinalla on paljon vaikutusvaltaa Afrikassa. EU:n merkitystä heikentää se, ettei se ole aina onnistunut näyttäytymään Afrikassa kovin yhtenäisenä toimijana.

Urpilaisen mielestä Kiina tarjoaa Afrikalle velkakumppanuutta.

”Moni valtio on merkittävästi velkaantunut Kiinalle, yli puolet valtion menoista kuluu velkojen hoitoon”, hän selittää.

”EU taas on arvoyhteisö. Me eurooppalaiset haluamme välittää ja edistää arvoja, joita pidämme tärkeinä. Lisäksi tasavertaiseen kumppanuuteen liittyy naapuruus, jossa asioista voi keskustella niiden oikeilla nimillä, toisiaan kunnioittaen, avoimesti ja rehellisesti.”

Apu yhä tärkeää

Euroopan ja Afrikan uusi, tasavertainen kumppanuus alkaa poikkeuksellisissa oloissa, sillä koronapandemia kurittaa taloutta ja ihmisiä kaikkialla

Saharan eteläpuoliselle Afrikalle on tänä vuonna ennustettu ensimmäistä taloudellista lamaa 25 vuoteen. Raaka-aineiden, kuten maataloustuotteiden ja öljyn, kysyntä ja hinnat ovat romahtaneet. Ulkomaiset sijoitukset ovat vähentyneet, turismi lopahtanut.

Avun merkitys korostuu, Jutta Urpilainen sanoo.

Keväällä EU räätälöi kehitysyhteistyön kumppanimailleen korona-apupaketin, Team Europen. Apupaketti on jo muhkea, karkeasti 36 miljardia euroa.

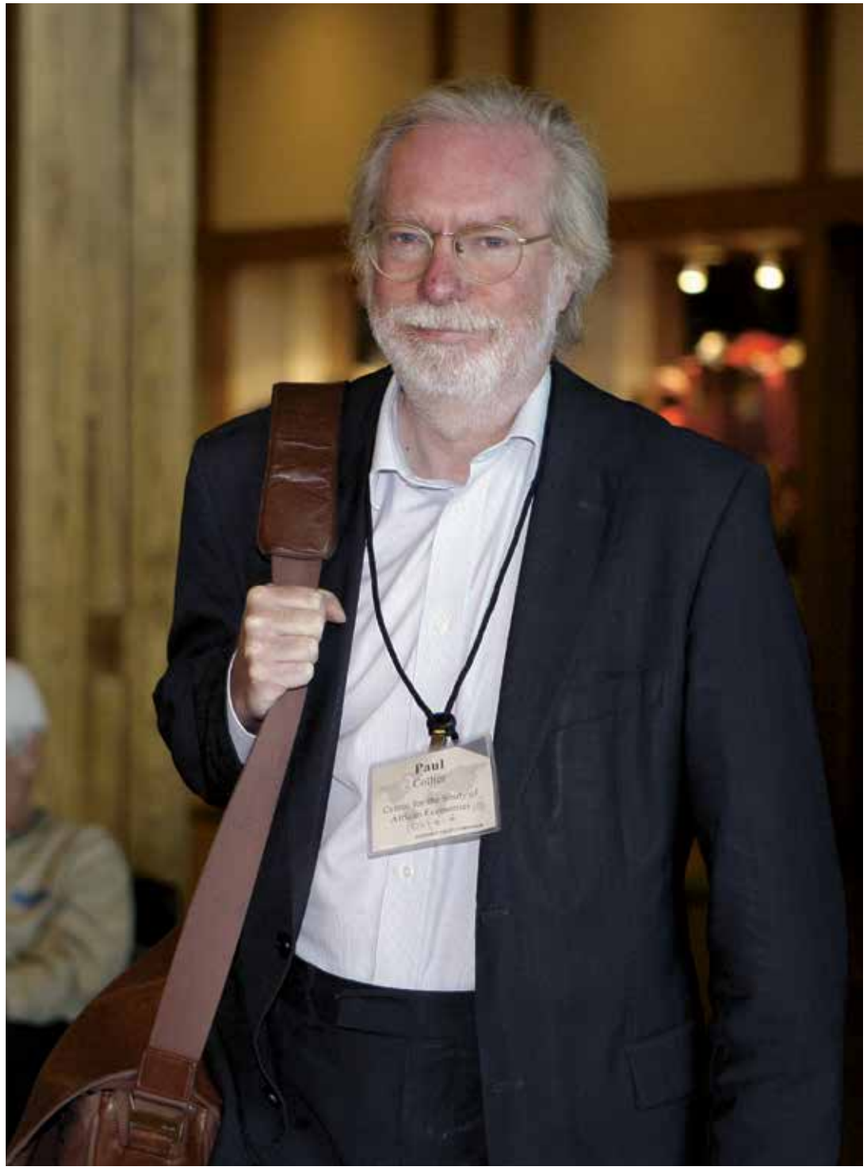

Paul Collier on kehitystaloustieteen professori Oxfordin yliopistossa Britanniassa.

Afrikka saa apupaketista merkittävän osan.

Urpilainen on selvästi ylpeä Team Europesta.

Se on Euroopan ja Afrikan uuden kumppanuuden ensimmäinen askel – siitäkin huolimatta, että Eurooppa ottaa jälleen avunantajan roolin.

Urpilaisen mielestä myös perinteistä kehitysapua tarvitaan edelleen Afrikassa.

”Huolestuttavaa on se, että koronaviruksen vuoksi joissakin kehitystavoitteissa, kuten lasten koulutuksessa ja ruokaturvassa, on menty taaksepäin.”

Myös aliravitsemus voi lisääntyä.

”On suuri riski, että nälkään kuolee lapsia enemmän koronan takia kuin sen aiheuttamaan covid-19-tautiin.”

Kehitysrahoitus kuuluu Urpilaisen salkkuun, ja sitä hän haluaa lisätä.

Sen lisäksi kumppanit tarvitsevat velkahelpotuksia ja yksityisiä sijoituksia, jotta niiden talous vahvistuisi ja harmaa talous vähenisi, Urpilainen sanoo.

Yhteinen linja

AU:n ulkoasiainedustajan Carlos Lopesin mielestä kumppanuus tasavertaisten osapuolten välillä vaatii sitä, että kumpikin voi keskustella näkemyksistä, ottaa huomioon kummankin tavoitteet ja löytää lopulta yhteinen, kumpaakin tyydyttävä ratkaisu.

Se vaatii lujaa, yhteistä linjaa kummassakin unionissa.

Yksin Afrikan unioniin kuuluu 55 hyvin erilaista jäsenmaata. Euroopan unioni kattaa 27 valtiota. Britannia ei enää kuulu tuohon lukuun.

Britannia säilyttää läheiset suhteensa Afrikkaan, etenkin entisiin alusmaihinsa, brittiläinen kehitystaloustieteilijä Paul Collier toteaa, muttei osaa muuten arvioida Britannian EU-eron vaikutusta Euroopan ja Afrikan suhteisiin.

Jutta Urpilainen taas sanoo, että Britanniasta tulee sekä EU:n että Afrikan kumppani kehityspolitiikassa.

”Muutoin uskon, että iso linja jatkuu.”

Sillä hän viittaa EU:n Afrikka-strategiaan, Euroopan haluun ”aktiivisesti kehittää kumppanuuttaan Afrikan kanssa” EU:n nimeämällä viidellä avainalueella.

Hänestä strategialla pyritään luomaan ”kokonaisvaltainen lähestymistapa kumppanuuteen”. Siinä tärkeää on, että yritetään kuunnella ja ymmärtää toista, Urpilainen selittää. Asioista saa olla eri mieltä, se on demokratiassa mahdollista.

”Mitä enemmän kykenee keskustelemaan, sitä enemmän keskinäistä ymmärrystä, kunnioitusta ja luottamusta syntyy.”

Urpilainen totesi keväällä haastatteluissa, että koronakriisi on EU:n Afrikka-strategian ja Euroopan ja Afrikan kumppanuuden ensimmäinen testi. Nyt hän lisää, että Team Europe, korona-apu kumppanimaille, oli hyvä harjoitus EU:lle.

”EU ei ole aina kyennyt toimimaan yhtenäisesti ja yksimielisesti.”

Hänestä Team Europe osoitti, että ”pelaaminen yhtenä joukkueena” on täysin mahdollista. Siihen EU:n on kyettävä jatkossakin, jos se haluaa lujittaa asemaansa Afrikassa ja kasvattaa globaalia painoarvoaan.

Kaikkea hyvää

Ensi kuussa Euroopan ja Afrikan unionin edustajat pohtivat uutta, tasavertaista kumppanuuttaan huippukokouksessa, joka on määrä järjestää Euroopan kamaralla Brysselissä.

Mutta mihin Eurooppa todella on valmis, tutkija Patience Mususa kysyy.

Siihen Jutta Urpilaisella on vastauksia.

Hänestä EU:n ehdotus uudeksi, yhteiseksi strategiaksi lähtee siitä, että Afrikasta kehittyy entistä houkuttelevampi kohde kestäville sijoituksille.

Hän jatkaa, että EU:n ”tavoitteena on luonnollisesti tasapuoliset liiketoiminnan edellytykset ja se, että Afrikan maat vaurastuvat ja vahvistuvat, vihertyvät ja digitalisoituvat tiiviimmän yhteistyön ja poliittisen kehityksen myötä”.

Kumppanuuden kehittymisessä kyse on viime kädessä konkreettisista tuloksista, hän sanoo.

Niillä hän tarkoittaa uusia työpaikkoja, entistä ilmastoystävällisimpiä talouksia ja sitä, että Afrikka pystyy hyödyntämään entistä paremmin teknologian kehitystä.

Jos näin on, Afrikka tuskin panee vastaan.

Kirjoittaja on vapaa toimittaja.

VERKKOYHTEYS LUO TOIVOA PAKOLAISLEIRILLÄ

Nakivalen pakolaisleirillä Etelä-Ugandassa lapset käyvät koulua kojuissa, joiden sisäpilareihin on asennettu sateenkestäviä taulutietokoneita. Langaton verkkoyhteys toimii aurinkosähköllä. Hello World -järjestö uskoo, että tietoteknologia helpottaa opiskelua myös köyhissä oloissa.

15-vuotias Tusiime Jackson avaa näytöltä Ugandan kartan ja opettaja Prossy Tukesiga osoittaa siitä Viktoriajärveä ja Niiliä. ”Verkkoyhteyden avulla voin opettaa lapsia entistä paremmin. Kirjoissa on harvoin kuvia eivätkä ne ole riittävän yksityiskohtaisia”, hän sanoo.

Nakivalen pakolaisleirillä on kahdeksan kojua, joissa lasten lisäksi nuoret ja aikuiset voivat hyödyntää taulutietokoneita opinnoissaan ja työssään.

KEHITYS 3.2020

21-vuotias Passion Baraka on kotoisin Kongon demokraattisesta tasavallasta. Nakivalen pakolaisleirillä hän on toteuttanut haaveensa yrittäjyydestä: piakkoin hän julkistaa kotitekoisen hyttyskarkotteen, jonka hän on kehittänyt yhdessä kavereidensa kanssa.

Nakivalen pakolaisleiri sijaitsee Etelä-Ugandassa, lähellä Tansanian rajaa. Leirin noin 132 000 asukasta tulevat Kongon demokraattisesta tasavallasta, Burundista, Eritreasta, Somaliasta ja Etelä-Sudanista. Kaksi kolmasosaa heistä on naisia ja lapsia.

14-vuotias Eveline Kika on kiinnostunut luonnontieteistä ja opiskelee uusia asioita verkon välityksellä. Hän haaveilee lääkärin ammatista.

25-vuotias Fiston Muganda ei ole nähnyt vanhempiaan sen jälkeen, kun hän pakeni kotimaastaan Kongon demokraattisesta tasavallasta. Hän on yksi Hello World -järjestön vapaaehtoisista.

Feza Madu kärsii edelleen raskaista sotakokemuksistaan kotimaassaan Kongon demokraattisessa tasavallassa. Ompelijakoulutus Nakivalen pakolaisleirillä luo toivoa paremmasta tulevaisuudesta.

Sofi Lundin on Ugandassa asuva vapaa toimittaja. Englannin kielestä suomentanut Tiina Kirkas.

Ompelukurssilla nuoret opettelevat vaatesuunnittelua YouTube-videoiden avulla.

SIJOITUSTOIMINTAA POHJALAISIN OPEIN

Olen aina halunnut tehdä töitä kehityskysymysten parissa tai ainakin oppia ymmärtämään niitä, sanoo kehitysrahoitusyhtiö Finnfundin pitkäaikainen toimitusjohtaja Jaakko Kangasniemi.

Omia motiiveja on vähän vaikea eritellä, mutta luulen, että sillä oli oma vaikutuksensa, että kuulin lapsena paljon tarinoita eräästä kehitysmaasta, nimittäin Suomesta.”

Mittavan uran kehityskysymysten parissa tehnyt **Jaakko Kangasniemi** arvelee, että sai alkusysäyksen kohti valitsemaansa työpolkua jo Jalasjärveläisessä lapsuudenkodissaan Etelä-Pohjanmaalla.

”Mummuni asui aika ajoin luonamme, ja hän kertoi usein elämästään rutiköyhänä leskiäitinä 1900-luvun puolivälin Suomessa. Kuulin samoja kertomuksia aina uudestaan ja uudestaan.”

Isoäidin selviytymiselle oli Kangasniemen mukaan ratkaisevaa se, että hän sai pankista pienlainan, jonka avulla pystyi ostamaan ompelukoneen. Lisäksi hän hankki sen verran koulutusta, että pääsi kiinni ompelijan ammatin syrjään. Sähkövalo puolestaan antoi mahdollisuuden työskennellä pidempään pirtin hämärässäkin.

Lisäksi mummun pieni kanala tuotti munia, joita hän vaihtoi lähikaupassa muihin elintarvikkeisiin.

”Pienlainat, koulutus, sähkö ja pienkasvattajien kanat. Kaikki samat elementit ovat edelleen keskeisiä siinä työssä, jota Finnfund tekee nykyisissä kehitysmaissa”, Kangasniemi kiteyttää.

Kangasniemi on luotsannut kehitysrahoittaja Finnfundia vuodesta 2002 lähtien. Valtion pääosin omistama Finnfund tarjoaa kehitysmaissa toimiville yrityksille pitkäaikaisia sijoituslainoja ja pääomitusta.

”Kehitysmaissa pankit eivät useinkaan palvele sellaisia pienyrittäjiä kuin meidän mummu. Tämän vuoksi rahoitamme myös organisaatioita, jotka myöntävät pienlainoja.”

Ketsuppipullon viesti

Jaakko Kangasniemi opiskeli taloustieteitä sekä Helsingin yliopistossa että Helsingin Kauppakorkeakoulussa, joissa kummassakin opinnot liittyivät tiiviisti kehityskysymyksiin.

”Taustalla oli vakaa ajatus siitä, että opinnot ovat reitti kehityskysymyksiä käsitteleviin työtehtäviin tai toisaalta mahdollisuuteen ymmärtää kehityskysymyksiä.”

Valmistumisen jälkeen vuonna 1990 Kangasniemi lähti tekemään jatko-opintoja Yhdysvaltoihin Michiganin yliopistoon, jossa oli vahva painotus maaseudun kehityskysymyksiin ja jossa työskenteli alan ”tärkeimpiä guruja”.

Yliopistolla oli yhteistyöhankkeita Yhdysvaltojen kehitysyhteistyöviraston USAIDin kanssa Afrikassa, ja Kangasniemi hakeutui sitä kautta asiantuntijatehtäviin Ruandaan. Vuosina 1993–1994 hän koulutti paikallisia Ruandan maatalousministeriön tilastoosastolla ja teki samalla väitöskirjatutkimustaan.

”Ruanda oli yksi maailman köyhimmistä maista, hyvin hauras, ja se kärsi jäätyneestä konfliktista. Maatalousvaltainen maa oli täysin riippuvainen kehitysavusta.”

Talouden tilannetta kuvasi hyvin se, että ruandalaisen ketsuppipullon kyljessä ei komeillut sen valmistaneen yrityksen nimi vaan kehitysprojektin logo.

”Kun hämmästelin tuota kummallisuutta, ystäväni sanoi, että logo on merkki siitä, että kyseisen ketsupin valmistus loppuu pian.”

Projekteihin perustuva kehitysyhteistyö oli lyhytjänteistä ja avustusperustaista. Maassa oli huutava pula toimivasta ja tuottavasta yritystoiminnasta.

”Ruandassa näin myös sen, että kun ihmiset ovat

äärimmäisen köyhiä ja heillä on niin sanotusti vain kahleensa, väkivalta on hyvin lähellä.”

Äärimmäinen väkivalta tulikin surullisen liki. Ruandan kansanmurha puhkesi huhtikuussa vuonna 1994, ja Kangasniemi evakuoitiin nopeasti maasta muiden ulkomaalaisten työntekijöiden kanssa.

Ruokaturva sydäntä lähellä

Jaakko Kangasniemen lapsuuden kotiseutu, Pohjanmaan portiksikin kutsuttu Jalasjärvi, on vahvaa maatalousaluetta. Kangasniemen perheessä isä työskenteli opettajana ja äiti terveydenhoitajana, mutta ympärillä eli paljon maatalousyrittäjiä.

Ruoantuotantoon liittyvät kysymykset olivat Kangasniemen työn ytimessä erityisesti hänen työskennellessään tutkijana Michiganin valtionyliopistossa 1990-luvun lopulla, mutta ne ovat seuranneet häntä tiiviisti eri tehtävissä – niin Maailmanpankin ekonomistina, ulkoministeriön kehitysyhteistyöosaston taloudellisena neuvonantajana kuin nyt toimitusjohtajana Finnfundissa.

”Olen tällainen uraltani suistunut ruokaturvan tutkija. Ruokaturvakysymykset ovat edelleen lähellä sydäntäni”, Kangasniemi kuvailee.

Kangasniemen asiantuntemus ja syvä kiinnostus aiheeseen nousevat pintaan, kun hän kertoo Finnfundin ruokaturvaan liittyvästä hankkeesta Etiopiassa.

Ruokaturva on jatkuva haaste Afrikassa, jossa valtaosa ihmisistä elää edelleen pienviljelystä ja kotieläimistä. Etiopian maaseudulla yksi keskeisistä ongelmista on tarpeeksi ravinteikkaan ruoan saatavuus.

”Kananmunat ovat Etiopiassa tärkeä ravinnon lähde. Etiopialaisella pientilalla on yleensä noin viisi kanaa, mutta ne kantavat usein tauteja ja munivat vain munan tai pari päivässä. Tuottavuus on siis hyvin heikkoa.”

Finnfund on rahoittanut vuodesta 2016 EthioChicken-nimistä yritystä, joka tuottaa eläinlääkärien valvonnassa terveitä kananpoikia myytäväksi kasvattajille ja lopulta pientiloihin. Hyvinvoivat kanat munivat enemmän munia, mikä kohentaa etiopialaisten ruokavaliota ja toimeentuloa.

Yksi Kangasniemen uran parhaimmista hetkistä oli, kun hän kävi Etiopiassa tutustumassa EthioChickenin toimintaan ja näki, miten kanaloiden tuottavuuteen pystyttiin vaikuttamaan pienilläkin korjausliikkeillä.

”Kävin eläinlääkärin mukana yhdellä pientilalla, ja hän pystyi heti antamaan yrittäjälle kolme neljä parannuskeinoa. Sitä oli ilo seurata.”

Vahvempaa vastuullisuutta

Finnfundin toiminta on herättänyt kiivastakin kritiikkiä vuosien aikana.

Vuonna 2015 ilmaa sähköisti kehitysyhteistyötä tekevien kansalaisjärjestöjen tuen leikkaaminen, kun samalla Finnfundin rahoitusosuutta puolestaan kasvatettiin merkittävästi.

”Vastakkainasettelu meidän ja järjestöjen välillä oli turha. Saamamme rahoitus oli lähinnä lainaa, eikä se ollut järjestöiltä pois. Meillähän on lopulta paljon yhteisiä intressejä järjestöjen kanssa”, Jaakko Kangasniemi arvioi tilannetta nyt.

Hän painottaa, että järjestöt tekevät yhä enemmän yhteistyötä yritysten kanssa. Yrityspuolella taas on ymmärretty, että järjestöillä on paljon hyvää paikallistuntemusta kehitysmaista.

”Kaikkiaan kehitystyössä tarvitaan erilaisia toimijoita ja monenlaista osaamista. Vastakkainasettelu järjestöjen kanssa on hälvennyt, kun ymmärrys toisten toiminnasta on kasvanut ja yhteistyö lisääntynyt.”

Vuosien varrella Finnfundilta on vaadittu tiukempaa sitoutumista ympäristökysymysten ja ihmisoikeuksien huomioimiseen. Kangasniemen mukaan vastuullisuutta onkin vahvistettu yhtiön toiminnassa monin tavoin: on palkattu lisää asiantuntijoita ja lisätty yhteistyötä sidosryhmien kanssa.

Kehityksen vuoristorata

Finnfundin rahoituksesta suurin osa suuntautuu Afrikan maihin valtion omistajaohjauksen ja Suomen kehityspoliittisen linjauksen mukaisesti.

”1990-luvun alussa opiskellessani Yhdysvalloissa opiskelukaverini toistelivat, että Afrikan tilanne vain pahenee. Silloin pessimismi oli hyvinkin perusteltua. Afrikkaa ravisteli velkakriisi, ja AIDSin leviäminen näytti tekevän tyhjäksi kaikki kehitystyön tulokset”, Jaakko Kangasniemi kertoo.

1990-luvun puolivälin jälkeen suunta kuitenkin muuttui, ja sen jälkeen on otettu useita askeleita kohti parempaa.

Esimerkkinä myönteisestä kehityksestä Kangasniemi nostaa esille Ruandan, jota hän seuraa edelleen tiiviisti. Kansanmurhan traumoista toipuvan maan talous on kehittynyt kovalla tahdilla, ja tilastoista se löytyy maailman nopeimmin kasvavien talouksien joukosta. Lisäksi lapsikuolleisuus on romahtanut ja elinajanodote on noussut kohisten.

Katkeaako hyvä kehityssuunta niin Ruandassa kuin koko Afrikassakin nyt koronakriisiin?

”En näe syytä afropessimismiin, mutta ilmassa on taas paljon huolta ja pelkoakin. Kansanterveys oli monin paikoin kohenemassa, mutta kun kaikki resurssit keskitetään koronaan, esimerkiksi rokotusohjelmia on keskeytynyt. Se on huolestuttavaa.”

Kun Suomen kaltaisissa vauraissa demokratioissa julkinen sektori alkoi nopeasti tukea yrityksiä koronakurimuksessa, Afrikan hauraissa valtioissa suunta on ollut päinvastainen.

”Joissain tapauksissa valtiovalta päätti sulkea yritysten tuotannon, mutta määräsi samalla, ettei ketään saa irtisanoa. Yhtälö on yrityksille mahdoton.”

Kun valtiolta ei heru tukea, ulkomaiset sijoitusvirrat ovat tyrehtyneet ja myös yksityisten ihmisten rahalähetykset ulkomailta ovat vähentyneet merkittävästi, voi tilannetta kutsua Kangasniemen sanoin dramaattiseksi.

Katse lähelle

Koronatilanteen vaikutuksista huolimatta Finnfund on pystynyt tekemään edelleen rahoituspäätöksiä, Jaakko Kangasniemi kertoo.

”En kuitenkaan halua lainkaan vähätellä tilannetta. Totta kai työ on nyt hankalampaa. Ennen viikon hankevalmistelumatkalta saatiin kerättyä suuri määrä tietoa, mutta nyt tieto hankitaan etänä, ja se vie paljon enemmän aikaa.”

Kangasniemen puheessa punoutuvat tiukasti toisiinsa vaikeuksien tunnustaminen ja takaiskuista huolimatta parempaan tulevaisuuteen nojaava optimismi.

Toiveikkuutta pitää yllä lisääntynyt kiinnostus vastuullista sijoittamista ja vaikuttavuussijoittamista kohtaan. Finnfund aloitti keväällä yhteistyön OP-ryhmän kanssa, joka perusti Suomen ensimmäisen kehittyville markkinoille sijoittavan vaikuttavuusrahaston. Uusi rahasto sijoittaa Finnfundin hankkeisiin ja luo uusia rahoitusmahdollisuuksia kehitysmaiden yrityksille.

Kangasniemi muistuttaa, että kehityskysymyksiä arvioitaessa on tärkeää vaihtaa välillä näkökulmaa.

”Jos tilannetta tarkastelee vain kaukaa ja laajasti, kehitys ei näytä nyt kovin hyvältä. Jos malttaa katsoa tarpeeksi lähelle ja pitkällä perspektiivillä, näkee paljon myönteisiä tapahtumia.” •

Kirjoittaja on vapaa toimittaja.

Artikkeli on luettavissa ruotsiksi Kehitys-Utvecklingin verkkosivuilla kehityslehti.fi.

Jaakko Kangasniemi, 56

Koulutus MBA Helsingin kauppakorkeakoulusta vuonna 1989, VTM Helsingin yliopistosta vuonna 1990 ja PhD Michiganin valtionyliopistosta Yhdysvalloista vuonna 1998
Työ Kehitysrahoitusyhtiö Finnfundin toimitusjohtaja vuodesta 2002. Aiemmin työskennellyt muiden muassa yliopistotutkijana, ekonomistina Maailmanpankissa ja taloudellisena neuvonantajana ulkoministeriössä
Perhe Puoliso ja kolme lasta, joista nuorinkin jo kohta aikuinen
Harrastukset Rapakunnon kohottaminen

TEKSTI RUUT TOLONEN | **KUVA** FIDA INTERNATIONAL/HANNU HAPPONEN

Kuukautisista puhutaan nyt ääneen

Fidan ja kuukuppivalmistaja Lunetten yhteishanke hälventää kuukautisiin liittyvää häpeää Itä-Afrikassa.

Kuolenko minä? Pelko iskee usein tansanialaistyttöihin, kun heidän ensimmäiset kuukautisensa alkavat.

”Moni tyttö on šokissa, koska luulee, että kuukautisveri tarkoittaa kuolemaa. Tämä johtuu siitä, että kuukautiset ovat häpeällinen ja salattu aihe, josta ei puhuta”, kertoo lähetys- ja kehitysyhteistyöjärjestö Fidan Tansanian-ohjelmien neuvonantaja **Virpi Mesiäislehto**.

Häpeän hinta on kova. Kankaisia kuukautissuojia ei kehdata kuivattaa auringossa, vaan ne piilotetaan patjan alle, mistä seuraa hygieniaongelmia. Koulujen käymälät eivät takaa yksityisyyttä, joten suojien vaihtaminen ei onnistu huomaamattomasti. Moni tyttö jää mieluummin kotiin.

”Kehittyvissä maissa tytöt saattavat olla kuukautisten takia poissa koulusta viidenneksen koulupäivistä. Tämä vaikuttaa heidän koulumenestykseensä, jatko-opiskelumahdollisuuksiinsa, ansioihinsa ja ylipäätään tyttöjen tulevaisuuteen ja laajasti koko yhteiskuntaan”, sanoo ulkoministeriön seksuaali- ja lisääntymisterveyden ja -oikeuksien neuvonantaja **Iina Älli**.

Tansanialainen kuukautisterveyslähettiläs Seth Johnson työssään.

Miesten täytyy tietää

Häpeän kulttuuri on murtumassa, ja Suomella on siinä roolinsa.

Fida ja kuukautiskuppeja valmistava suomalaisyritys Lunette aloittivat yhteistyöhankkeen Itä-Afrikassa vuonna 2018 ulkoministeriön kehitysyhteistyövaroistaan rahoittamalla Finnpartnershipin liiketoimintatuella.

Kuukautiskuppi on nimensä mukaisesti kupin muotoinen silikonisuoja, joka sijoitetaan kuukautisten ajaksi naisen emättimeen vuodon keräämiseksi. Finnpartnershipin tukea voi hakea taloudellisesti kannattavaan liiketoimintaan, joka luo myönteisiä kehitysvaikutuksia kehitysmaissa.

Hankkeessa kuukautislähettiläät kouluttavat paikallisia työntekijöitä kertomaan kuukautisista ja opastamaan suojien käytössä Tansaniassa, Keniassa, Ugandassa ja Kongon demokraattisessa tasavallassa. Samalla valistetaan seksuaali- ja lisääntymisterveydestä. Tieto kulkee myös kirkoissa ja muslimiyhteisöissä, sillä uskonnollisilla vaikuttajilla on paljon valtaa.

Vanhemmilla naisilla on ollut totuttelemista siihen, että koulutuksiin kutsutaan miehiä.

”Miesten ja poikien mukanaolo on välttämätöntä, sillä heidät on saatava puhumaan kuukautisista ja siten rikkomaan nykyisiä valtarakenteita ja sukupuolinormeja. Miehet ovat ihmetelleet, miksi he ovat olleet aiheesta pimennossa”, Virpi Mesiäislehto kertoo.

Keskustelun jäänsärkijänä on kuukautiskuppi, jota voidaan yhdessä ihmetellä.

”Koulutuksissa kuppi esitellään yhtenä vaihtoehtona kuukautissuojaksi. Innovatiivisella tuotteella rikotaan hiljaisuutta ja murskataan tabuja”, Mesiäislehto sanoo.

Moni kuukautiskupin käyttöönsä ottanut nainen on suositellut sitä muille naisille.

Fidan ja Lunetten yhteistyön tavoite on nostaa kuukautisterveys hankemaiden kansalliseen keskusteluun. Keniassa kuukautislähettiläät olivat laatimassa viime toukokuussa julkaistua valtion kuukautisterveysstrategiaa.

Mesiäislehto on huomannut, että myös Tansaniassa kuukautiset huomioidaan aikaisempaa laajemmin.

”Muutama vuosi sitten sai etsimällä etsiä ihmisiä ja järjestöjä, jotka edistävät kuukautisterveyttä. Nyt se on valtavirtaa.” •

Keniassa kuukautislähettiläät ovat olleet laatimassa valtion kuukautisterveysstrategiaa.

Kirjoittaja on tiedottaja ulkoministeriön kestävän kehityksen ja kaupan viestinnän yksikössä.

HEINÄKUUSTA 2019 FIDAN JA LUNETTEN KUUKAUTISTERVEYS-HANKKEEN KOULUTUKSIIN ON OSALLISTUNUT TANSANIASSA

1079
AIKUISTA

553
naista

526
miestä

682
NUORTA

366
tyttöä

316
poikaa

Elsa Majimbo nauttii suosiostaan hieman omituisena sometähtenä.

Satojentuhansien seuraajien sometähti

Kenialainen Elsa Majimbo pelasti aidoilla mutta humoristisilla videoillaan Afrikan koronatylsyydeltä.

Sen jälkeen, kun korona alkoi, olemme olleet eristyksissä, enkä minä kaipaa ketään! Ihmiset sanovat minulle kaipaavansa minua. Miksi? Miksi? Miksi?" 19-vuotias **Elsa Majimbo** kysyy videolla ja nauraa tarttuvasti perään.

Suuhunsa hän heittää sipsin ja narskuttaa sitä hampaillaan.

"Miksi kaipaisin sinua? Ei minulla ole siihen mitään syytä. Maksanko koulumaksusi? Maksanko vuokrasi? Hankinko ruokaa pöytääsi? Miksi kaipaat minua?" ja jälleen nauru, josta on tullut hänen tavaramerkkinsä, kuten myös sipseistä ja pienistä 1990-luvun aurinkolaseista.

Hän sujauttaa ne silmilleen, kun haluaa alleviivata asiaansa.

Julkkikset ylistävät Majimboa

Useita vuosia Elsa Majimbo teki videoita vain pienelle yleisölle, mutta pandemian alettua niitä katsoi yhtäkkiä parisataa tuhatta ihmistä. Nyt hänellä on jo lähes 450 000 seuraajaa kuvapalvelu Instagramissa. Eteläafrikkalaiset fanit ovat jopa antaneet hänelle oman nimen: Mpho. Se tarkoittaa tswanan ja eteläsothon kielillä lahjaa.

"Aluksi tein videoita, koska minulla ei ollut paljon ystäviä. Videot ovat tajunnanvirtaani, ja niissä voin olla oma itseni ilman mitään rajoituksia. Halusin jakaa persoonallisuuteni ja outouteni maailmalle. En tiennyt, pitäisikö minusta kukaan. Mutta tein sen täysillä!" Majimbo kertoo sähköpostitse.

Nyt hänellä on faneja ympäri maailmaa. Hän on myös tehnyt yhteistyötä tunnetun kosmetiikkamerkin kanssa ja saanut videoitaan amerikkalaiselle Comedy Central -kaapelikanavalle. Häntä ovat ylistäneet muiden muassa eteläafrikkalainen Miss Universum **Zozibini Tunzi** ja kenialainen maailmankuulu näyttelijä **Lupita Nyong'o**.

"Luulen, että ihmiset pitävät videoistani, koska olen niin raju. Ihmiset näkevät minussa itsensä. Sanon asioita, joita ihmiset ajattelevat mutta eivät uskaltaisi itse sanoa ääneen", Majimbo pohtii.

Some nousi arvoonsa

Afrikassa toteutettiin heti pandemian alussa järeitä rajoitustoimia viruksen leviämisen estämiseksi. Muun muassa Elsa Majimbon kotimaa Kenia sulki rajansa ja rajoitti liikkumista. Yhtäkkiä ihmisillä oli paljon aikaa olla verkossa, ja rajulle huumorille oli kysyntää. Kun elokuviin, teatteriin eikä konsertteihin enää päästy, netti oli monelle henkireikä.

Majimbo ei ole ainoa uusi sometähti. Koronapandemian jyllätessä moni etsi netistä sisältöä, lohtua ja vertaistukea.

Miljoonat ovat katsoneet häkellyttävän kaunista videota, jossa 11-vuotias nigerialainen **Anthony Mmesoma Madu** tanssii balettia sateessa.

Eteläafrikkalainen artisti **Master KG** on puolestaan saanut havaita, miten hänen kappaleestaan *Jerusalema* on tullut 1990-luvun *Macarenaan* verrattava ilmiö. Angolalaiset ystävät tekivät rytmikkääseen lauluun koreografian ja esittivät sen videollaan. Muut ottivat mallia.

Nyt tunnisteella #JerusalemaChallenge levinnyt haaste on tanssittanut ihmisiä ympäri maailmaa. Muun muassa Suomen Etelä-Afrikan-suurlähetystö on tehnyt oman Jerusalema-videonsa.

Huumorilla syrjintää vastaan

Elsa Majimbo opiskelee journalismia Strathmoren yliopistossa Kenian pääkaupungissa Nairobissa. Pandemian luomassa nosteessa hän unelmoi koomikon urasta.

"Olen onnellinen, koska minusta on tullut niin suosittu. Ja olen iloinen, että saan ihmiset nauramaan vaikeina aikoina," hän sanoo.

Naurun lisäksi hänen videoillaan on syvempi tavoite.

"Keniassa ja muuallakin maailmassa on paljon ihonväriin perustuvaa syrjintää. Minusta on ihanaa olla omituinen, ylpeä ja vahva. Haluan videoissani näyttää, että olen arvokas ja kaunis enkä tarvitse muiden hyväksyntää. Haluan tummien tyttöjen olevan ylpeitä ja suoraselkäisiä."

Master KG:n ja Nomcebo Zikoden kappale Jerusalema on tanssittanut maailmaa viime kesästä lähtien. Kuva Etelä-Afrikan Johannesburgista.

On hänellä henkilökohtainenkin tavoite.

"Haluaisin olla [amerikkalaisen näyttelijän] **Issa Raen** paras kaveri. Ehkä meillä voi vielä olla Issan, **Lena Waithen** ja **Ava DuVernayn** kanssa WhatsAppissa oma ryhmäkeskustelu, jossa jaamme toisillemme meemejä".

Majimbo pitää enemmän tsättäilystä kuin soittamisesta, kuten yhdestä hänen videostaan käy ilmi.

"Älä soita minulle! Älä tee sitä!" hän huudahtaa ja nauraa.

"Mitä sellaista muka aiot sanoa puhelimessa, mitä et voisi sanoa tekstarilla?" hän ihmettelee, nauraa ja laittaa suuhunsa sipsin.

Hänen lempimakunsa on muuten juustosipuli. •

Kirjoittaja on Kenian Nairobissa asuva YLEn ja Ruotsin yleisradioyhtiön SVT:n vakituinen avustaja.

Kirja

Tuholle on vaihtoehto

”On tehtävä oikeita valintoja, jotta lyhytkestoisesta luonnonmullistuksesta ei tule pitkäaikaista inhimillistä katastrofia”, kirjoittaa professori Ilan Kelman.

12. tammikuuta 2010 maa järisi seitsemän magnitudin voimalla Haitin pääkaupungissa Port-au-Princessä. Kaksi kolmesta rakennuksesta vaurioitui, niiden joukossa presidentin virka-asunto, parlamenttitalo ja tuomiokirkko. Arviolta 220 000 ihmistä menehtyi, sadat tuhannet menettivät kotinsa.

Suurimman tuhon kokivat kaupungin köyhät, joiden huterat majat sortuivat heti järistyksen ensisekunneilla. He elivät jo entuudestaan ilman sähköä, puhdasta vettä ja käymälää, mutta nyt heillä ei ollut kotiakaan. Avustusjärjestöjen teltat eivät tarjonneet sen enempää suojaa myrskytuulilta kuin turvaa väkivallalta ja raiskauksilta. Vähäisetkin ansaintakeinot olivat kadonneet.

Mutta mikä lopulta koitui Haitin köyhien onnettomuudeksi: muutaman sekunnin kestänyt maanjäristys vai vuosikausia jatkunut riisto, syrjintä ja kurjistaminen kaikilla elämänalueilla?

Kirjassaan *Disaster by Choice* professori **Ilan Kelman** toteaa, että luonnonilmiöt eivät sinänsä aiheuta mittavaa inhimillistä tuhoa, jos niihin osataan sopeutua tai varautua. Haitilaisten enemmistöllä ei tähän ollut mahdollisuutta, ja se taas on seurausta historiallisista valinnoista.

”Miten alikehitykseen pakotetun maan köyhät ihmiset voisivat selviytyä luonnon äärimmäisyyksissä?” hän kysyy.

Kelmanin erikoisalaa ovat katastrofien ja terveyden kytkökset, ja hän opettaa muun muassa brittiläisessä University College Londonissa.

Haitilaisten tragediaa kärjisti kolera, jonka nepalilaiset rauhanturvaajat toivat maahan samana vuonna. Tauti tappoi 10 000 haitilaista, koska sotilaita ei ollut testattu eikä heidän käymälähygieniastaan huolehdittu. YK:lta kesti kuusi vuotta pahoitella tapahtunutta, mutta korvauksia sairastuneille tai edes kuolleiden omaisille ei ilmaantunut.

Kelman ei ihmettele, miksi maanjäristyksen raunioittama ja koleran saastuttama Haiti oli erityisen huonosti valmistautunut, kun hurrikaani Matthew iski saarelle syksyllä 2016.

LUONTO TOIMII omalakisesti: mannerlaatat siirtyilevät, vuoret puskevat laavaa, joet ja vesistöt tulvivat. Joskus myös metsä palaa luonnostaan. Luontoa on kuitenkin turha syyttää, jos ihmiset kärsivät kohtuuttomasti luonnonilmiöiden seurauksista, Kelman sanoo.

”On tehtävä oikeita valintoja, jotta lyhytkestoisesta luonnonmullistuksesta ei tule pitkäaikaista inhimillistä katastrofia.”

Vauraimmat voivat asua turvallisesti ja rakentaa kestävästi. He voivat myös paeta tuhoalueilta ja korjata vauriot. Tärkeintä silti on auttaa kaikkein haavoittuvimpia yhteisöjä varautumaan ja sopeutumaan luonnonilmiöihin, Kelman sanoo.

Esimerkkinä hän mainitsee kaksi bangladeshilaista rannikkokylää, joissa asukkaat ovat kansalaisjärjestön tuella rakentaneet teitä, kaivoja ja käymälöitä sekä laajentaneet toimeentulomahdollisuuksiaan. Kalastajat ovat hankkineet turvavälineitä ja opetelleet ensiaputaitoja. Kylissä on myös opittu tunnistamaan ja hoitamaan ripulia.

Nyt kyläläisillä on halua ja kykyä suojella elämäänsä, omaisuuttaan ja elinkeinoaan myrskytuhoilta: tiedot ja taidot valavat luottamusta tulevaisuuteen. Toki on monia seikkoja, joihin he eivät voi vaikuttaa, kuten Intian toimet jokien yläjuoksuilla, ilmastonmuutoksen seuraukset, maanjäristykset ja tsunamit.

”He voivat kuitenkin tehdä valintojaan omista lähtökohdistaan vahvoina eivätkä alistettuina tai epätoivoisina”, Kelman toteaa.

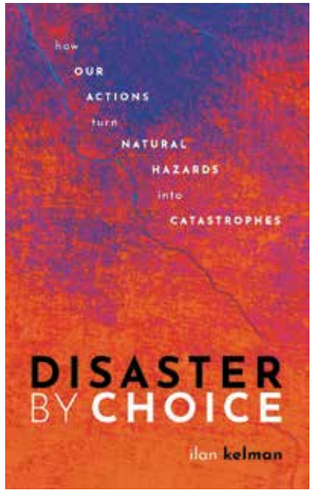

Ilan Kelman. DISASTER BY CHOICE. HOW OUR ACTIONS TURN NATURAL HAZARDS INTO CATASTROPHES. Oxford University Press, 2020.

Luontoa on turha syyttää, jos ihmiset kärsivät kohtuuttomasti luonnonilmiöiden seurauksista.

Kirja

Viheliäinen vuosi

ITÄ-AFRIKASSA koronapandemia koettelee etenkin kaupunkislummien noin 35 miljoonaa asukasta. Useimmat heistä asuvat ahtaasti vailla mahdollisuutta torjua tautia turvaväleillä ja käsienpesulla. Viranomaisten liikkumisrajoitukset verottavat myös toimeentuloa, kun moni ansaitsee elantonsa torikauppiaina tai muutoin pienyrittäjinä.

Esimerkiksi 47-vuotias **Nasra** ei pandemian takia voinut enää myydä vaatteita eikä siivota koteja naapurustossaan Kenian pääkaupungissa Nairobissa. Kun rahat loppuivat, hän ei voinut maksaa vuokraansa ja menetti siksi kotinsa.

”Tämän pahempaa tilannetta en voi kuvitella, sillä siitä en enää selviäisi”, hän sanoo Maailman ruokaohjelman WFP:n ja YK:n asuinyhdyskuntaohjelman UN-Habitatin raportissa *Urban Focus*.

Raportti kattaa Burundin, Ruandan, Etiopian, Eritrean, Djiboutin, Somalian, Kenian, Ugandan ja Etelä-Sudanin. Siinä muistutetaan, että alueen ruokaturvaa ovat pandemian lisäksi heikentäneet kulkusirkat ja tulvat.

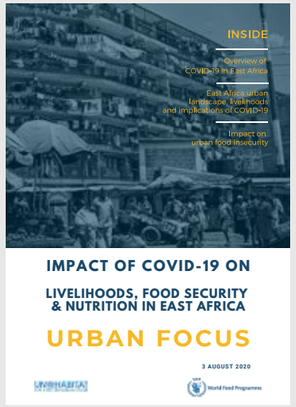

URBAN FOCUS. IMPACT OF COVID-19 ON LIVELIHOODS, FOOD SECURITY & NUTRITION IN EAST AFRICA. UN-Habitat & WFP, 2020.

Itä-Afrikan ruokaturvaa ovat pandemian lisäksi heikentäneet kulkusirkat ja tulvat.

Saana-Maria Jokinen. ÄÄNIÄ SODASTA. SYYRIAN TIE VALLANKUMOUKSESTA SUURSOTAAN. Gaudeamus, 2020.

Kirja

Mistä Syyrian sota alkoi?

KEVÄÄLLÄ 2011 syyrialaiset seurasivat tiiviisti muiden arabimaiden kansannousuja ja innostuivat itsekin vaatimaan uudistuksia presidentti **Bashr al-Assadilta**. Etenkin nuoret olivat tyytymättömiä yhteiskuntaan, jossa väärä mielipide vei vankilaan eikä työtä saanut ilman suhteita tai lahjuksia.

Vapauden huuma kesti vain hetken. Kirjassaan *Ääniä sodasta* toimittaja **Saara-Maria Jokinen** kuvaa, miten mielenosoitukset vaihtuivat väkivaltaisiksi yhteenotoiksi ja pidätyksiksi. Vankilat täyttyivät opiskelija-aktiiveista samaan aikaan, kun Assadin hallinto vapautti islamisteja ja muita sen aiemmin vaarallisiksi luokittelemia ryhmiä, kuten kurdeja. Keino oli hajottaa ja hallita, tavoite rikkoa syyrialaisten yhtenäisyys.

Siinä Assad on onnistunut. Sisällissodassa on kuollut liki 400 000 ihmistä ja miljoonat ovat paenneet kodeistaan. Mediassa Syyria näyttäytyy vanhan vallan, islamistien ja ulkovaltojen pelikenttänä, jonne tavallisten syyrialaisten ääni ei kanna.

Jokinen on asunut Syyriassa vuosina 2008–2010. Kirjaansa varten hän on haastatellut useita Turkkiin paenneita syyrialaisia oppositiopoliitikkoja.

TEKSTI PÄIVI ÄNGESLEVÄ | **KUVA** SAMULI SIIRALA

YHTEINEN TAHTO ON TÄRKEIN

Kaisa Toroskainen oppi Ghanassa, että pelkkä tieto ei riitä, jos tahto parannuksiin puuttuu.

”ÖLJY, KAASU ja mineraalit. Siunaus ja kirous, jotka tuovat Afrikkaan ulkomaisia investointeja, verotuloja ja työpaikkoja mutta myös korruptiota, yritysten veronkiertoa ja ympäristötuhoja.

Tuo kaikki kiinnosti minua, ja päädyin kahdeksi vuodeksi Natural Resource Governance Institute -järjestöön Lontooseen. Järjestö tutkii esimerkiksi kaivosalan verotusta ja esittää keinoja, joilla voi tehostaa verotuksen läpinäkyvyyttä. Se ei keskity yksittäisiin väärinkäytöksiin, vaan pyrkimys on rakentaa järjestelmiä, jotka eivät edes mahdollista niitä.

Siirryin Lontoosta Ghanan-maatoimistoon. Työskentelisin myös Guineassa ja Kongon demokraattisessa tasavallassa.

Kullakin valtiolla on omat ongelmansa. Ghanassa ulkomaiset yritykset hallitsevat kaivosalaa, eivätkä paikalliset yritykset pääse hankintaketjuihin. Kongossa korruptioon ei puututa, sillä paikalliset poliitikot omistavat osan kaivoshankkeista veroparatiisien kautta.

Luonnonvaroissa liikkuvat isot rahat, joista moni haluaa siivunsa.

USEAT afrikkalaiset valtiot kuuluvat EITI-järjestelmään, joka ajaa kaivos-, kaasu- ja öljytulojen läpinäkyvyyttä. Niiden pitäisi julkistaa esimerkiksi kaivoslupa- ja verotiedot. Käytännössä tieto ei johda muutoksiin, ja valvonta jää kansalaisyhteiskunnalle.

Otan esimerkiksi Ghanan. Vuonna 2011 maan parlamentti hyväksyi öljyvarojen hallintalain, jossa myös perustettiin kansalaisten ryhmä valvomaan öljyvarojen käyttöä. Ryhmän perustamiseen virtasi kehitysyhteistyörahaa, ja alun innostus oli suurta.

Mutta: hallintalaissa ei varattu rahaa ryhmän toimintaan. Henkilöstöä ei voitu palkata, taitoa valvomiseen ei ollut. Silti ryhmä tuotti vuosittain valvontaraportin.

Kului vuosia. Vähitellen kansalaiset, oppositio ja jopa hallituspuolueet alkoivat havahtua öljyvarojen väärinkäyttöön. Valvontaraportit saivat arvostusta. Yhteinen tahto löytyi. Lakia uudistettiin, ja ryhmä sai rahoitusta toimintaansa, kuten toimiston perustamiseen.

LÄPINÄKYVYYS on tärkeä ensiaskel. Se on tapa nostaa asioita keskusteluun, tuoda ongelmat pinnalle. Esimerkiksi verotuksen avoimuudesta keskustellaan yhä enemmän.

Avoimuutta pitäisi lisätä muillakin aloilla. Esimerkiksi hankinnat, kuten kaivosten koneiden huolto, pitäisi kilpailuttaa julkisesti, jotta paikalliset yritykset pääsisivät hankintaketjuihin. Työllistyminen on monissa Afrikan maissa jopa verotuloja tärkeämpää.

Sen kansalaiset, yritykset ja valtionhallinto tiedostavat. Pelkkä tieto ei kuitenkaan riitä, eikä hyviä käytäntöjä voi tuoda ulkopuolelta. Parannukset vaativat yhteistä tahtoa.

Onnistumisia on. Sopimuksia kaivosyritysten ja valtioiden välillä on julkistettu, kansalaiset ovat älähtäneet, ja sopimusten ehtoja on muokattu kansalaisten kannalta oikeudenmukaisemmiksi.”

Kirjoittaja on vapaa toimittaja.

KAISA TOROSKAINEN, 33

Koulutus Kauppatieteiden maisteri Helsingin kauppakorkeakoulusta vuonna 2011 ja kansainvälisten suhteiden maisteri London School of Economics and Political Science -yliopistosta vuonna 2012
Työskenteli Ohjelmavastaavana Natural Resource Governance Institute -järjestön projektissa Ghanassa vuosina 2018–2020
Jatkaa Itsenäisenä konsulttina luonnonvarojen hallinnan alalla

KORONAROSKA VALTAA MERET

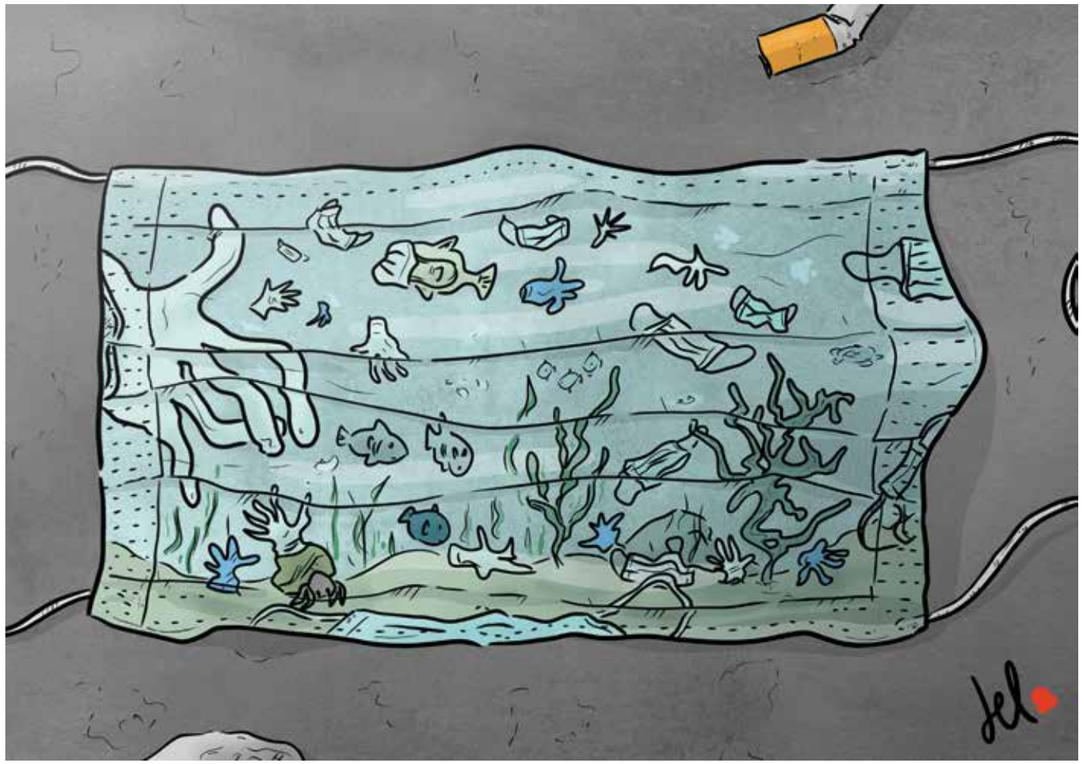

EMANUELE DEL ROSSO on 34-vuotias italialainen toimittaja, kuvittaja ja sarjakuvapiirtäjä.

KAUPPAPOLITIIKKA

ulkoministeriön julkaisema
kansainvälisen kaupan aikakauslehti

Tilaa maksuton lehti ja uutiskirje!

facebook.com/Kauppapol

@kauppapol

linkedin.com/company/kauppapolitiikka

www.kauppapolitiikka.fi/tilaus